

Unge, køn og pornografi i Norden – Slutrapport

Unge, køn og pornografi i Norden – Slutrapport

ANP 2006:749

© Nordisk Ministerråd, København 2006

ISBN 92-893-1351-X

Trykk: Aka-Print a/s, Århus 2006

Omslag: Gaute Hauglid-Formo, Bergfald & Co

Opplag: 1500

Trykt på miljøvennlig papir som oppfyller kravene i den nordiske miljøsvanemerkeordning.

Publikasjonen kan bestilles på www.norden.org/order. Flere publikasjoner på

www.norden.org/publikationer

Printed in Denmark

Nordisk Ministerråd

Store Strandstræde 18

DK-1255 København K

Telefon (+45) 3396 0200

Fax (+45) 3396 0202

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18

DK-1255 København K

Telefon (+45) 3396 0400

Fax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Det nordiske samarbeidet

Det nordiske samarbeidet er et av de eldste og mest omfattende regionale samarbeider i verden. Det omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøylene, Grønland og Åland. Samarbeidet styrker samhørigheten mellom de nordiske land med respekt for de nasjonale forskjeller og likheter. Det øker mulighetene for å hevde Nordens interesser i omverdenen og fremme det gode naboskap.

Samarbeidet ble formalisert i 1952 med *Nordisk Råds* opprettelse som forum for parlamentarikerne og regjeringene i de nordiske land. I 1962 underskrev de nordiske land Helsingforsavtalen, som siden har vært den grunnleggende rammen for det nordiske samarbeidet. I 1971 ble *Nordisk Ministerråd* opprettet som det formelle forum til å ivareta samarbeidet mellom de nordiske regjeringer og den politiske ledelsen i de selvstyrende områder, Færøylene, Grønland og Åland.

Indholdsfortegnelse

Forord	7
1. Projektets design og baggrund.....	9
1.1 Projektdesign	9
1.2 Forskergruppen bag projektet.....	11
1.3 Pornografiens massekulturelle mainstreaming	12
2. Sammendrag af forskningsresultater	15
2.1 Nordens unge ser pornografi	15
2.2 De kønsspecifikke pornokarrierer	17
2.3 Kønnen spiller stadig ind.....	19
2.4 Reflekteret tilgang	21
2.5 TVs og internettets betydning	24
2.6 Pornografi og ungdomskultur – nye alliancer	26
2.7 Pornografiens indvirkning?.....	28
2.8 Manglende samtaler med voksne.....	31
3. Præsentation af delprojekter	33
3.1 Medieanalyser.....	33
3.1.1 Den finske medieanalyse	33
3.1.2 Den svenske medieanalyse	35
3.1.3 Den norske medieanalyse	37
3.2 De kvalitative studier.....	41
3.2.1 Det svenske studie	41
3.2.2 Det norske studie.....	43
3.2.3 Det danske studie	45
3.2.4 Den færøske situationsrapport	47
3.3 De kvantitative studier	49
3.3.1 Det tværnordiske studie	49
3.3.2 Det islandske studie.....	51
4. Opsummering.....	55
4.1 Konkluderende bemærkninger	55
4.2 Concluding remarks.....	58
4.3 Lopuksi.....	60
Appendix.....	65

Forord

I de senere år er pornografien blevet stadig mere synlig i den nordiske massekultur. Fænomenet kaldes sædvanligvis for "pornificering af det offentlige rum". Det har skabt heftig debat i hele Norden og ikke mindst bekymring for, hvilken indflydelse det har på børn og unge, at de i stigende grad – og ikke altid frivilligt – eksponeres for pornografi.

Den begrænsede nordiske viden på feltet fik i august 2004 de nordiske ligestillingsministre til at igangsætte undersøgelsen *Unge, køn og pornografi i Norden*, i regi af Nordisk Ministerråd (NMR). Den foreliggende rapport udgør undersøgelsens slutrapport og samler resultaterne af ni nationale og tværnordiske studier foretaget i Danmark, Finland, Island, Norge, Sverige og Færøerne. De enkelte studier er endvidere samlet i tre separate publikationer: *Mediestudier*, *Kvantitative studier* og *Kvalitative studier*, som kan rekvireres gennem Nordisk Ministerråd.

Undersøgelsen er finansieret af Nordisk Ministerråd, de deltagende nordiske lande samt Nordisk institut for kvinde- og kønsforskning (NIKK) og forskernes ansættelsessteder. Undersøgelsen har løbet fra august 2004 til september 2006 og er blevet varetaget af NIKK. Den er udført i samarbejde med en nordisk forskergruppe ledet af professor Susanne V. Knudsen ved Høgskolen i Vestfold og cand. mag. Anette Dina Sørensen ved NIKK. Projektets baggrundsgruppe er udnævnt af NMR og har bestået af Linda Österberg, Sverige, Vigdis Bryhn, Norge, Trine Lund Pedersen, Danmark, Margret Maria Sigurðardóttir, Island, Vivan Nikula, Åland og Katrin Gaard, Færøerne.

1. Projektets design og baggrund

Projektets hovedsigte har været at undersøge, hvordan pornografiens udbredelse indvirker på drenge og pigers opfattelser af køn, nærmere bestemt at:

- ✓ Skabe indblik i omfanget af den øgede eksponering, dens mediebasis og de situationer, den finder sted i, med henblik på at afdække nordiske teenagers erfaringer med og holdninger til pornografi.
- ✓ Afdække hvilke kønsbilleder de nordiske teenagere synes pornografien skildrer, og hvad deres holdninger til disse er.
- ✓ Skabe indblik i hvordan omfanget af den øgede eksponering står i forhold til deres egne kønsforståelser – såvel de kønsforståelser, der formuleres individuelt som de, der formuleres i grupper.

1.1. Projektdesign

Undersøgelsen har været opdelt i tre selvstændige forskningsdele. For hovedparten gælder det, at de har koncentreret sig om unge i alderen 14-18 år. Projektets tre dele består af:

- ✓ *Internetbaserede, kvantitative enquete-undersøgelser.*
- ✓ *Kvalitative undersøgelser* af unges opfattelser af, holdninger til og syn på pornografi og seksualisering, baseret på dybdeinterviews med unge, individuelt eller i fokusgrupper.
- ✓ *Medieanalyser* med indkredsninger af pornografi og seksualisering i medieprodukter, der har unge som målgruppe.

✓ *Internetbaserede enquete-undersøgelser*

Der er foretaget to kvantitative, internetbaserede enquete-undersøgelser, en i Island og en tværnordisk i Danmark, Norge og den svensksprogede del af Finland. Enqueteundersøgelsen sigtede på at give indblik i:

Forbrugsmønstre – hvor meget pornografi, hvor ofte, gennem hvilke medier, hvilke typer pornografi, hvad bruger de pornografi til etc.

Forbrugssituationer – frivillig/ufrivillig eksponering, hvor ser de porno, alene eller sammen med nogen etc.

Holdninger – til pornografi, til pornografiens køns-, magts-, og seksualitetsrepræsentationer etc.

✓ *Kvalitative interviewundersøgelser*

Der er foretaget to typer kvalitative interviews, der på basis af mindre informantgrupper går i dybden med tematikker som: maskuliniteter, femininiteter, seksualitetssyn og magtforståelser i pornografi, grænser mellem pornografi og pornificering, seksuelle erfaringer samt mediebrug. Det er sket gennem:

Fokusgruppeinterviews – der skaber indblik i pornografi, køn og magt i ungdomskulturer, som de kommer til udtryk i gruppesammenhænge.

Individuelle dybdeinterviews – der skaber indsigt i den personlige kontekst og de personlige erfaringer, forståelser og holdninger til pornografi, køn, magt og seksualitet.

✓ *Medieanalyser*

Børn og unge er den gruppe i samfundet, der i størst udstrækning har taget de nye medier til sig, og medierne udgør en vigtig socialiseringskilde for deres identitetsdannelse, både hvad angår køn og seksualitet. For at få indblik i om og hvordan pornografi manifesterer sig i ungdomskulturelle medieprodukter – eller produkter som især unge forbruger – er der foretaget varierende typer af medieanalyser:

- Public service-tv og kommercielle tv-kanaler
- Internetsider med gratis pornografi
- Internetsider med unges selvrepræsentationer
- Populærkulturelle ugemagasiner

1.2. Forskergruppen bag projektet

De involverede forskere i de ni nationale projekter har været:

- ✓ Dr. philos Guðbjörg Hildur Kolbeins, Islands Universitet: Kvantitativt studie, Island.
- ✓ Cand. mag. og projektleder Anette Dina Sørensen & MA og projektkoordinator Vigdis Saga Kjörholt, NIKK: Kvantitativt studie, tværnordisk.
- ✓ Etnolog Bjørg Jacobsen & jordemor Karin Dahl: Situationsrapport, Færøylene.
- ✓ Cand. polit. og førstelektor Willy Aagre & cand. sociol. og højskolelektor Rønnaug Sørensen, Højskolen i Vestfold: Kvalitativt studie, Norge.
- ✓ PhD og adjunkt Niels Ulrik Sørensen, Center for Ungdomsforskning, Learning Lab Denmark, DPU: Kvalitativt studie, Danmark.
- ✓ PhD og autoriseret specialist i klinisk sexologi Lotta Löfgren-Mårtenson og PhD & professor i socialt arbejde Sven-Axel Månsson, Malmö Högskola: Kvalitativt studie, Sverige.
- ✓ Professor Jeff Hearn & post doc forsker Marjut Jyrkinen, Svenska handelshögskolan i Helsingfors: Medieanalyse, Finland.

- ✓ PhD Anja Hirdman, Stockholm Universitet: Medieanalyse, Sverige.
- ✓ Dr. philos og professor Susanne V. Knudsen, Høgskolen i Vestfold: Medieanalyse, Norge.

1.3. Pornografiens massekulturelle mainstreaming

Projektet udspringer af et behov for mere kvalificeret viden om de eventuelle konsekvenser for børn og unge i forbindelse med pornografiens nye kulturelle status. I de senere år er "pornificering af det offentlige rum" blevet en fast vending i den offentlige debat i Norden. Vendingen karakteriserer et boom i henvisninger til seksualitet i byrummet og i medieverdenen omkring os. Men fænomenet er langt fra nyt. I Danmark har billeder af nøgne mennesker og henvisninger til seksualitet været repræsenteret på gader og i medier, siden landet som det første i verden legaliserede billedpornografien i 1969. I 1971 fulgte Sverige trop. Finland har ligeledes en liberal pornologivning, Norge og Island en mere restriktiv. Siden legaliseringen af billedpornografien i flere af de nordiske lande har seksualitet og nøgenhed i vekslende grad været et integreret element i kulturen omkring os. Det nye og det, der aktuelt har tiltrukket sig opmærksomhed og kritisk debat i det meste af Norden, er pornografiens aftryk på de medieprodukter, der omgiver os. Man kan sige, at pornografien har fået en ny massekulturel status. Den er gledet fra et relativt lukket univers ud i massekulturen og ind i vores hverdagsliv som et mere alment accepteret og ofte idealiseret element.

Forandringen er i høj grad forårsaget af langvarige kulturelle processer knyttet til opløsningen af konventionelle seksualitetsforståelser fra slutningen af 1960'erne og blandet med massive markedskræfters spekulation i mediegyldighed af menneskers seksualitet. Men som en helt central drivkraft står den informations- og kommunikationsteknologiske udvikling¹, der gennem de sidste ti år har reduceret omkostningerne ved produktion af pornografisk materiale og gjort distributionen enklere og billigere². Dette

¹ Fra 1997 til 2001 har de nordiske lande gennemgået nogenlunde samme eksponentielle stigning med hensyn til private husholdningers opkobling til internettet.

² (1) I 1970'erne kostede en almindelig pornografisk celluloidfilm omkring \$ 350.000 at producere. I 1990'erne, hvor videokameraet er trådt i stedet som standardudstyr for optagelse, koster en produktion på fx et selskab som Evil Angel Video \$ 8.000. (2) I 1996 blev der i USA udgi-

har bevirket at udbuddet af pornografi er vokset, at produkterne er blevet billigere eller helt gratis at erhverve sig, at de er blevet lettere tilgængelige for den enkelte forbruger, og at forbruget er anonymiseret i kraft af internettet. Udviklingen kaldes også "The triple-A-engine" (accessibility, affordability, anonymity)³.

Med til billedet af pornografiens ændrede kulturelle status hører dens massekulturelle mainstreaming – indenfor medieforskning kaldet "porn-chic"-tendensen. Det vil sige dens aftryk på massekulturen, hvor især to tendenser gør sig gældende: For det første "clean-up", en tendens, der udtrykker sig i massemediernes stigende interesse for feltet pornografi. Pornografien bliver gjort stueren gennem tv-dokumentarprogrammer, dagblads- og magasinartikler om pornografi. Den stjernestatus og generelle medieinteresse, der tilfalder tidligere eller nuværende pornomodeller, er eksempler på clean-up-tendensen. For det andet en tendens man kan kalde "fragmenter", en slags spill-over, hvor reklame-, mode- og musikbranchen gør brug af tegn, symboler og æstetiske former, der ikke nødvendigvis er pornografiske, men som henviser til et pornografisk univers⁴.

Denne mainstreaming af pornografi har navnlig betydning for børn og unge. For selv om den er et generelt træk i massekulturen, slår den først og fremmest igennem i medieudbud, der markedsføres til børn og unge. På den ene side inddrager tv-programmer, livsstilsmagasiner, musikvideoer og reklamer målrettet unge pornografiske koder og scenarier. På den anden side hægter pornoindustrien sig på ungdomskulturen ved at markedsføre sine produkter via ungdomskulturelle kanaler. For dagens drenge og piger i Norden betyder udviklingen, at de via deres adgang til kabel- og satellit-tv og internettet har øget sandsynlighed for at møde

vet 8.000 pornografiske videotitler, der blev distribueret gennem en kæde af 25.000 videobutikker (US News and World Report, august 1997). I 1998 blev der udlejet 686 millioner video-pornofilm, hvilket var en ni-dobling på 10 år (New York Times 21. marts 1999). (3) Nogle af de mere succesfulde websites rapporterer om 50 millioner hits pr. måned, og en vurdering lyder, at omkring 50% af al internettrafik var relateret til sexsites i 2001. Tallene er hentet fra McNair, Brian (2002): "Striptease Culture – sex, media and the democratisation of desire", p. 37-39.

³ Cooper, A. (1998) Sexuality and the Internet – surfing its way into the new millenium. *CyberPsychology and Behavior* 1 (2). Månsson, S.V & Söderlind, P. (2004) Sexindustrin på nätet – aktörer, innehåll, relationer och ekonomiske flöden. Egalité.

⁴ Sørensen, A.D. (2003) Porn Chic – køn og mainstreaming af pornografi i massekulturen. In: *Perspektiver på ungdom og krop*, Hølge-Hazelton, B. (red), Roskilde Universitets Forlag.

pornografisk materiale. Det betyder endvidere, at de som den første generation i historien formodentlig introduceres for pornografi tidligere i deres liv, at de møder pornografi i flere medier, og at de sandsynligvis definerer og forholder sig anderledes til pornografi, end forældregenerationen har gjort det. Alt i alt kan pornografiens forandrede massekulturelle status tyde på, at børn og unges erfaringer med pornografi er væsensforskellige fra tidligere generationers. Sandsynligvis må børn og unge forholde sig på andre måder til de kønsbilleder, der som biprodukt af pornografiens massekulturelle gennemslag glider ud i det ungdomskulturelle medieudbud. Men vores nuværende viden om børn og unges erfaringer med og forbrug af pornografi, om deres holdninger til den og ikke mindst til dens skildringer af køn, er imidlertid begrænset. Ikke mindst i spørgsmålet om pornografiens indvirkning på deres holdninger og adfærd er vi videnskabsmæssigt på bar bund. Det meste af den eksisterende nordiske viden på feltet vedrører desuden aldersgrupper over 18 år. Børn og teenagere er derfor, som gruppe betragtet, underbelyste, hvad angår deres forhold til pornografi. Det er især dette videnskabsmæssige tomrum, som de ni nordiske projekter har forsøgt at afdække.

2. Sammendrag af forskningsresultater

Forskningsprojektet har været inddelt i ni forskellige delprojekter. Hver enkelt af disse delprojekter har produceret en rapport, og disse er samlet i tre separate bøger efter projekternes metodiske tilgang. I det følgende trækkes nogle hovedpointer frem på tværs af de ni projekter. Blandt disse pointer kan nævnes at nordiske unges brug af pornografi har undergået en normalisering og formuleres som "naturligt" for de unge, endvidere at de unge har en reflekteret tilgang til pornografien. Kønnen spiller stadig ind på såvel forbrugsmønstre som på pornografiens indhold og pornificeret medieindhold, og man kan tale om kønsspecifikke pornokarrierer. Betydningen af tv og internettet belyses, og der påpeges nye alliancer mellem pornografi og ungdomskulturer. Hvad gælder pornografiens indvirkning, formulerer pigerne mere end drengene, at de oplever pornografiens pres på sig. Endelig inddrages de manglende samtaler med de voksne om pornografi.

2.1. Nordens unge ser pornografi

Forbruget undergår en normalisering og betegnes som "naturligt"

Pornografiens massekulturelle mainstreaming har ikke blot gjort den lettere tilgængelig, men har ligeledes medført en grad af normalisering i forhold til forbruget af pornografi. I Löfgren-Mårtenson og Månssons svenske undersøgelse betegner de unge det at bruge pornografi som "til-ladt" og "ganske normalt". Imidlertid har det betydning, i hvilken situation og social sammenhæng forbruget sker. For eksempel mener flertallet af både piger og drenge, at det fortsat er mere "naturligt", at drenge interesserer sig for pornografi, end at piger gør det, bl.a. under henvisning til,

at den tilgængelige pornografi almindeligvis er produceret af mænd til mænd. Ifølge de unge i Löfgren-Mårtenson og Månssons undersøgelse er det desuden fortsat mere socialt accepteret, at en ung mand ser pornografi, end at en midaldrende mand lejer pornofilm og køber pornoblade. Tilsvarende mener de, at det betragtes med større skepsis, hvis en pige – uanset alder – ser pornografi alene, end hvis en dreng gør det. Hvis pigen derimod ser pornografi sammen med en dreng, er det tilladt og accepteret.

Debuterer tidligt, men gruppen af lavfrekvensbrugere fortsat i klar overvægt

Samtidig viser Sørensen og Kjørholts tværnordiske spørgeskemastudie, at børn og unge ser pornografi fra en tidlig alder. Et flertal har således set pornografi for første gang i 12-14-års alderen. Materialet antyder endvidere, om end svagt, at de 12-14-årige drenge har mødt pornografien på et tidligere tidspunkt end de 18-20-årige drenge har gjort det. I Kolbeins islandske spørgeskemastudie er debutalderen 11,7 år. Den lave debutalder indikerer, at mange ser pornografi første gang, før de har nået seksuel modenhed og har debuteret seksuelt. To tredjedeler af respondenterne i Sørensen og Kjørholts undersøgelse kan imidlertid betegnes som lavfrekvensbrugere. Kun en tredjedel kan siges at være højfrekvente i deres forbrug af porno, der sker 'et par gange om ugen' eller 'næsten hver dag'. 11 procent ser det 'næsten hver dag'. Gruppen af højfrekvensbrugere er fortsat domineret af drenge. Det gælder endvidere, at jo ældre de er, jo oftere bruger de pornografi.

Har set "alt" – men primært de konventionelle genrer

Sørensen og Kjørholts undersøgelse viser videre, at børn og unge har været i kontakt med de fleste pornografigenrer. Dog er det de færreste, der har stiftet bekendtskab med de ulovlige og mere kontroversielle former for pornografi, så som børnepornografi, dyreporno og voldspornografi. De unge, der angiver at have genrepræferencer foretrækker de mere konventionelle hard-core genrer mand/kvinde, oral/anal og gruppesex. Drengene foretrækker desuden "pigesex-porno", hvor to kvinder dyrker sex med hinanden. Men hele 23 procent angiver ikke at foretrække nogen genre,

hvilket kan betyde "ingen frem for andre", men også at de simpelthen "ingen" foretrækker. Her er primært tale om piger.

2.2. De kønsspecifikke pornokarrierer

Individuel og kollektiv socialisering til pornobrug

Löfgren-Mårtenson og Månssons svenske studie viser, at børn og unges forbrug groft sagt kan inddeles i tre forbrugsformer: omgangsform, kilde til viden samt seksuel inspiration. Alder og køn er imidlertid afgørende for, hvordan man bruger pornografien, samt hvad motivet til forbruget er. Ifølge Löfgren-Mårtenson og Månsson kan man tale om kønsspecifikke pornokarrierer. I tråd med dette indikerer Willy Aagres norske studie, at pigernes første erfaringer med pornografi er af individuel karakter, mens drengenes er mere kollektivt baseret med udveksling af pornobilleder og pornoforbrug som social omgangsform i drengegruppen. Disse iagttagelser stemmer overens med Sørensen og Kjørholts undersøgelse, der tilsvarende peger på, at pigerne starter med at se pornografi alene, men med alderen begynder at se pornografi sammen med venner eller kæreste, mens det omvendte billede tegner sig for drengenes vedkommende.

Drengene som de primære højfrekvensbrugere af pornografi

Når de unge fortæller om pornografi, fremstår drengene som de primære konsumenter. Tallene i den tværnordiske kvantitative undersøgelse viser, at 99 procent af drengene mellem 14 og 18 år har været i kontakt med pornografi. For pigerne er tallet 86 procent. Disse tal stemmer stort set overens med den islandske undersøgelse, hvor 96 procent af drengene har set porno, og 89 procent af pigerne. Disse tal er lidt højere sammenlignet med de fleste andre eksisterende, nordiske undersøgelser. Tallene viser endvidere, at drengene udgør hovedparten af højfrekvensbrugergruppen, dvs. dem der har et næsten dagligt forbrug, selv om pigernes procentuelle andel af denne gruppe stiger med alderen. Löfgren-Mårtenson og Månssons undersøgelse viser, at betydeligt flere drenge end piger er positivt indstillet over for pornografi og at de tillige konsumerer pornografi i større udstrækning end pigerne. Niels Ulrik Sørensens danske undersøg-

else viser, i forlængelse af dette, at drengene som en del af ungdomslivet aktivt opsøger både pornografien og de "pornoagtige repræsentationer" i reklamer, musikvideoer etc. for at udforske de nye og alternative sider af deres køn, kroppe og seksualiteter.

Alene eller med andre – onani, nysgerrighed eller noget helt andet

I store træk er det kønsspecifikke mønster, at de yngre piger ser pornografi alene og er ganske kritiske, mens de yngre drenge ser det sammen med andre drenge og har en humoristisk distance, men dog gennemgående en positiv tilgang til det, de ser. Det fremgår af Niels Ulrik Sørensens studie, at situationer, hvor drenge bruger pornografi i fællesskab, beskrives som renset for enhver seksuel dimension. Der er ikke i samværet mellem drengene rum for seksuel pirring og tilfredsstillelse, hvilket ifølge Sørensen i høj grad hænger sammen med de homoseksuelle konnotationer, scenariet potentielt er bærer af. En måde at håndtere det homoseksuelle element på er at sætte latterliggørelse af pornografien på dagsordenen, at være fælles om at gøre nar af det, man ser. Men ifølge Sørensen imødekommer latteren også en norm blandt drenge om, at pornografien ikke må tages for seriøst, for det virker "kikset", siger de. Latteren bidrager således, viser Sørensen, til at indsluse den enkelte dreng i det normative drengefællesskab.

Med alderen brydes der op i det kønsspecifikke brugsmønster – ikke at det forsvinder, men det omvendte scenario tager form. De ældre piger ser pornografi sammen med andre piger eller en partner, viser flere af projektets undersøgelser. Med alderen forholder de sig mere positivt til pornografi, selv om det også er blandt de ældre piger, man finder de stærkeste kritikere, viser Löfgren-Mårtenson og Månsson. En pige i Aagres norske studie motiverer sit pornobrug med, at hun ønsker at vide, hvad slags referencer hendes drengevenner har, når de ser pornografi. Der er tale om en slags oplysningsprojekt, mener Aagre. Indsigten bruger hun ifølge Aagre til at realitetsorientere drengene i omgangskredsen for at modvirke, at pornografien bliver et mentalt kort for deres forståelse af seksualitet.

Hvis man ser bort fra alderselementet, er motiverne til at se pornografi dog gennemgående kønsspecifikke, viser begge de kvantitative studier. For drengene udgør onani det primære motiv. Pigerne angiver, at de ser pornografi 'for sjov' eller af 'nysgerrighed'. Onani figurerer også som motiv

hos pigerne, dog uden at antage karakter af primært motiv. Lena Bergs svenske studie fra 1999 viser, at piger har et ambivalent forhold til det at blive seksuelt tændt af at se pornografi. Kroppen reagerer, men de har svært ved at acceptere og tillade følelsen af ophidselse, blandt andet af rædsel for at blive stemplet som "luderagtige"⁵. Dette billede stemmer i vid udstrækning overens med Löfgren-Mårtenson og Månssons studie, hvor det hovedsageligt er drenge, der rapporterer at blive seksuelt ophidset af pornobrug. Til gengæld fandt Löfgren-Mårtenson og Månsson en tilsvarende ambivalens hos nogle af drengene blot i omvendt form: drengene tændte ikke på den pornografi de så, men oplevede, at de burde gøre det.

2.3. Kønnen spiller stadig ind

Kvinderne oftest repræsenteret i pornografi, i referencer til pornografi og i soft-core pornografi

I sin analyse af netsteder for gratis pornografi viser Knudsen, at ændringerne i kønsbillederne på internettets hard-core pornografiske netsteder er begrænsede. Hovedparten af billedmaterialet er fortsat koncentreret omkring eksponering af den nøgne, kvindelige krop, der fungerer som blikfang. De kvindelige kropstegn dominerer, og eksponering af kvindekroppen kontrasterer den parallelle eksklusion af mandlige kropstegn, påpeger hun. Også i de norske unges selvrepræsentationer⁶ på www.hotnot.no og www.deiligst.no finder Knudsen, at de kvindelige kropstegn er overrepræsenterede. Selvrepræsentationerne kan ikke umiddelbart kategoriseres som pornografi, men de seksuelle poseringer af delvis nøgne kroppe citerer fra pornografiens fremstillinger af kvindelige kropstegn. I tråd med dette viser Hirdmans svenske mediestudie, at trykte ugemagasiner målrettet unge mænd og kvinder samt unges kvinders selvrepræsentationer på www.snyggast.se i overvejende grad fremstiller kvinder i hel- eller halvbilleder af kroppen. Hirdman skriver om "body'ism" og udviklingen af en

⁵ Lena Berg (1999) *Lagom är bäst. Unga kvinnors berättelser om heterosexuell samvaro och pornografi*. Bilda Förlag.

⁶ Fotografiske selvportrætter uploadet til internetsites.

"pornokrop", hvor blandt andet brysternes størrelse og form standardiseres. Over for dette står de mandlige selvrepræsentationers fokus på ansigt og ikke-kropslighed, hvilket Hirdman betegner som "face'ism". Hearn og Jyrkinens finske medieanalyse viser tilsvarende, at de kvindelige, seksualiserede kroppe er markant fremtrædende specielt i MTV's videoer indenfor genrene rap, hiphop og R&B.

Helt traditionelle kønsroller, og så alligevel ændrede kønsmønstre

Pornografi og pornificering i ungdomskulturens medieudbud synes i dominerende grad at fastholde de konventionelle kønsroller, hvor manden agerer subjekt, beskuer og permanent præstationsdygtig, mens kvinden agerer objekt, beskuet og bedømmes på udseendet og seksuel tjenstvillighed. Men kønspositionerne glider også og bliver løse i kanten. Flere piger og unge kvinder angiver i de kvantitative undersøgelser, at de har set pornografi. For de fleste er der tale om at frivillighed og nysgerrighed er drivkraften, som det vises i Aagres norske interviewundersøgelse, hvor en pige beretter, at hun sammen med veninder har arrangeret "porno-maraton" med afsøgning af pornografis forskellige genrer som hovedformål. Löfgren-Mårtenson og Månssons studie peger ligeledes på opløsningstendenser i de konventionelle kønsrepræsentationer i tilfælde, hvor mandekroppen gøres til genstand for bedømmelse, eller hvor det "barberede køn" (reduceret kønsbehåring) gøres til ideal for både mænd og kvinder. Flere rapporter synliggør, hvordan køn konstrueres i pornografien og pornificeringen, og alt i alt peger rapporterne på, at kønspositioner ikke er blivende og stationære, men tværtimod foranderlige størrelser.

Mændene på vej ind

Rapporterne viser, at mandekroppe tendentielt er ved at blive synlige i pornografien og pornificeringen. I Niels Ulrik Sørensens interviews med danske drenge påvises det, at også mænd er beskuede og objekter i massekulturelle fremstillinger. Hermed forstyrres den konventionelle, heteroseksuelle blikrelation, der almindeligvis er anvendt i massekulturelle fremstillinger, og ifølge Sørensen konstrueres en blikrelation, hvor "mænd kigger på mænd, der bliver kigget på", som potentielt kan kodes som "en homoseksuel positionering". Denne positionering opfatter dreng-

ene som ubehagelig og problematisk, men som et stadig mere påtrængende livsvilkår. Sørensen viser, hvordan drengene som navigeringsstrategi gør brug af det, han kalder "hypotetiske kønspositioner", hvor de kan tage en hypotetisk, kvindelig beskuerposition i anvendelse og således undvige en potentiel homoseksuel blikpositionering. Ifølge Sørensen peger dette på en ombrydning af maskulinitet, mandekroppen og mandlige seksualitetsformer, og på at konventionelle kønspositioner er ved at opløse sig og afløses af større fleksibilitet.

Knudsen viser i sine analyser af pornografiske netsteder, at mandekroppe inkluderes, når de indgår i billederne som masturberende, penetrerende og ejakulerende model-brugere. I de unge drenges selvrepræsentationer på internettet sker en vis grad af seksualisering blandt andet gennem fremvisning af en muskuløs mave og en veltrænet overkrop. Men såvel på internettets gratis pornografisider som i selvrepræsentationerne er de seksualiserede mandekroppe underrepræsenteret. Der er snarere tale om æstetisering end seksualisering, mener drengene i Sørensens undersøgelse. Tilsvarende viser Hirdmans undersøgelse, at drengene i deres selvrepræsentationer ikke benytter sig af en erotiseret tiltaleform, sådan som pigerne tværtimod gør det.

2.4. Reflekteret tilgang

De kan skelne

Et centralt spørgsmål i de senere års kritiske debat om pornografiens nye kulturelle status har drejet sig om børn og unges evne til at skelne mellem pornografiens fiktion og virkelighedens verden. Undersøgelsens mange projekter viser, at børn og unge forholder sig til pornografi fra en relativt ung alder. Meget tyder på, at de ikke blot er passive konsumenter, og at de med alderen udvikler stor tolkningskompetence og forholder sig reflekteret til konsumtion af pornografi. De godtager ikke umiddelbart alt, hvad de ser. I Löfgren-Mårtenson og Månssons undersøgelse formulerer både piger og drenge, at erhvervelse af egne positive, seksuelle erfaringer fungerer som en slags vaccine mod "overdrevne" billeder og idealer. De formulerer endvidere, at de unge er bevidste om, at man skal skelne – og gøre det – mellem pornografiens skildringer og den sociale virkelighed de

selv befinder sig i. "...det virker overdrevet meget af det – sådan i forhold til, hvordan sex virkelig er", siger en 16-årig dreng i Niels Ulrik Sørensens studie. Det forhold, at pornografien postulerer at være virkelighed, forstærker ifølge drengene i Sørensens studie indtrykket af, hvor urealistisk og langt fra virkeligheden, pornografien er. Pornografiens seksualitetsskildringer, der ifølge de unge tydeligt bærer præg af mediekonstruktion, er genstand for drengenes ihærdige latterliggørelse. Dette viser også Aagres norske studie.

Ifølge Löfgren-Mårtenson og Månsson udgør pornografien en "kilde til seksuel viden" for nogle af de unge. Man kan få tips om alternative samlejestillinger og hvordan man kan tilfredsstille sin partner seksuelt, fortæller de. Men den seksuelle viden, der indhentes gennem pornografien filtreres hårdt, vurderer Löfgren-Mårtenson og Månsson, den ædes ikke råt og sker desuden ikke i et socialt og kulturelt vakuum.

Opmærksomme på både det positive og negative

Mange af undersøgelsens unge har et komplekst og ambivalent blik på pornografi, hvor de samtidig formulerer positive holdninger og har kritiske indvendinger. Når de yngre drenge bruger pornografien som social omgangsform, indtager de som tidligere nævnt en humoristisk distance, hvor de i fællesskab gør grin med skuespillerne og deres seksuelle aktiviteter samtidig med, at de i en mere privat sammenheng har et seriøst og lystpræget brugsforhold til pornografi. I Aagres undersøgelse påpeger en pige, som har en positiv tilgang til pornografi, de ofre, hun mener findes i sexindustrien. Hun påpeger, at nogle pornomodeller ser psykisk dårlige ud i filmene, men siger samtidig, at mange sandsynligvis vælger erhvervet uden at være specielt ressourcetsvage eller mangle alternativer. Af Niels Ulrik Sørensens undersøgelse fremgår det, at mange drenge indtager særdeles kritiske standpunkter i forhold til pornografiens kvindelige modeller. De ser godt ud, mener drengene, men er "90% plastik" og uden forbindelse til den måde, flertallet af verdens kvinder ser ud. "Bryster skal være bløde", fremhæver drengene og fastslår, at de som kærester foretrækker "naturlige kvinder". Det er generelt et gennemgående dobbelt-blik hos unge af begge køn, at pornografien kan fungere som seksuel inspiration, samtidig med at dens seksualitetsskildringer afvises som forvrængede billeder på, hvad seksualitet er i virkelighedens verden.

Pigerne langt mere kritiske end drengene

Selv om det komplekse og ambivalente blik findes hos både drenge og piger, er det blandt pigerne, de stærkeste kritikere af pornografi findes. Sørensen og Kjørholts kvantitative, tværnordiske studie viser, at pigerne er mere kritiske end drengene i deres vurderinger af arbejdet i pornobranchen samt af de medvirkende modeller. Selv om langt under halvdelen af alle respondenter i undersøgelsen mener, at 'pornografi kan føre til voldtægt', 'kan være ødelæggende for sexlivet' eller er 'ækkelt', er pigerne også her i overtal sammenlignet med drengene. Alligevel findes der blandt pigerne også positive tilkendegivelser og accepterende holdninger til pornografi, men pigerne befinder sig generelt set i den kritiske ende af skalaen, når pornografien vurderes. Dette kritiske blik fra pigerne har klare paralleller i Aagres og i Löfgren-Mårtenson og Månssons kvalitative studier samt i den færøske situationsrapport.

Ikke forbud, men begrænsning

I Sørensen og Kjørholts kvantitative undersøgelse tilkendegiver hovedparten af respondenterne, at pornografi er meget let at få fat i. Næsten ingen (5%) af de unge mener, pornografi skal forbydes – til gengæld mener en stor gruppe (68%), at den bør begrænses. Disse holdningstilkendegivelser afspejler på mange måder det komplekse og ambivalente blik, mange af undersøgelsens unge giver udtryk for i forhold til pornografi. På den ene side synes et decideret lovgivningsmæssigt forbud at virke for vidtgående for dem, fordi de på mange måder ser positive sider ved pornografien. På den anden side kan ønsket om begrænsning hænge sammen med det ubehag, mange af de unge giver udtryk for at føle i situationer, hvor de ikke selv kan kontrollere mødet med pornografi i den mere massekulturelt mainstreamede form i byrummet, på tv eller internettet, sådan som Niels Ulrik Sørensens studie viser. Selv om Sørensen og Kjørholts undersøgelse viser, at de unge på trods af spam mails og pop-ups ikke udpræget føler sig ufrivilligt eksponeret i forhold til den regulære pornografi, viser Niels Ulrik Sørensens studie, at de gerne vil møde den massekulturelt mainstreamede pornografi under mere frivillige former, end tilfældet er under de nuværende omstændigheder. Det er primært den mainstreamede pornografi, der føles intimiderende og overskridende i

forhold til de grænser for privathed, den enkelte har, viser Niels Ulrik Sørensen.

2.5. Tv's og internettets betydning

De kvantitative studier viser, at de unge møder pornografien gennem en bred vifte af medier. Men tv og internettet synes at være de medier, som langt de fleste unge har stiftet bekendtskab med pornografien igennem.

Profilering af pornografi på tv

I Hearn og Jyrkinens undersøgelse siger repræsentanter fra finsk tv, at den generelle "overseksualisering" af samfundet har en negativ effekt på det der transmitteres. Hearn og Jyrkinen viser, at forskellige former for pornografi forekommer på især de kommercielle, nationale og internationale tv-kanaler, mens de statsdrevne finske kanaler har færre eksempler på pornografi og pornificering. De finder, at hyppige referencer til pornografi kan findes i serier og dokumentariske indslag. Endvidere mener de, at chat, spil-programmer, reklamer, reality-tv og sportstransmissioner har færre, men dog eksempler på pornificering. De fremhæver musikvideoer indenfor visse musikgenrer, som i særlig grad benytter seksualisering og pornificering af kvindekroppe. Flertallet af de undersøgte tv-kanaler følger en programpolitik, hvor der advares mod vold og sex gennem specifikke mærkningsstandarder, før programmerne transmitteres. Rapporten fremhæver, at de unge er den primære brugergruppe til visse tv-programmer målrettet voksne. De kommercielle kanaler benævnes i rapporten "commercial television-Internet", hvilket understreger en stigende sammensmeltning af tv og internet, og i videre forstand unges tilgang til disse medier og adgang til pornografi.

Internettet som murbrækker

Der er ringe tvivl om, at internettets udbredelse har faciliteret og øget brugen af pornografi. Tidligere forskning viser, at internettet har betydet, at pornografis produktionsomkostninger er reduceret, og at produktmængden er mangedoblet. Internettet har betydet anonymitet for produ-

center, distributører og konsumenter. Knudsen fremdrager, hvordan tilgængeligheden til pornografi er øget og ikke tager hensyn til alder. Hun sætter også fokus på den store mængde af gratis pornografi. De kvantitative studier viser at eksponeringen for pornografi sker ofte gennem spam og pop-ups. Og Knudsen peger på, at censuriltag forekommer utilstrækkelige og uendelige. Internettets globale udbredelse gør, at Island og Færøerne ikke længere kan erklæres for pornofrie landområder, fremgår det af Kolbeins kvantitative studie og af Jacobsen og Dahls situationsrapport. Og skønt Norge har en relativ restriktiv pornografilovgivning, kan pornografi i princippet ses gratis og i store mængder af alle med adgang til internettet.

Internettet synes endvidere at have haft betydning for de måder, der kommunikeres på i unges selvrepræsentationer på norske og svenske ungdomssites. Fotografierne bliver stadig mere dristige i sine fremstillinger af delvis nøgenhed. Der er muligheder for aktivt at eksponere sig selv for et større publikum via selvrepræsentationer på communities for unge. Knudsens og Hirdmans undersøgelser af henholdsvis norske og svenske selvrepræsentationer viser, at der er mange muligheder for selv at koble flere udtryksformer og derigennem skabe sin egen seksuelle iscenesættelse. Som i pornografien er det stadig pigerne, der i højere grad end drengene iscenesætter sig selv som seksuelle aktører i selvrepræsentationerne, viser Hirdman og Knudsen.

Navigationskompetencer

Flere af rapporterne viser, at de unge på tværs af køn og alder er kompetente navigatører på pornografiske netsteder. De er aktivt opsøgende og håndterer de pornografiske tilbud strategisk, viser Löfgren-Mårtenson og Månsson. En strategisk tilgang er at sætte egne erfaringer op som modvægt til pornografien. En anden går ud på at danne pornomodstandsbevægelser, mens en tredje strategi bliver samspillet med venner og forbilleder, der kan være ældre søskende og forældre.

Niels Ulrik Sørensen fremhæver, at de unge drenge både anvender pornografien og kritisk distancerer sig fra den. Sværest har de ved at acceptere de "pornoagtige repræsentationer", dvs. den kulturelt mainstreamede pornografi, fordi den dukker op alle vegne og uindbudt og føles intimiderende. De forsøger at håndtere det "ikke ubetydelige ubehag" ved

mødet med sådanne repræsentationer på to modsætningsfyldte måder. Dels anvender de en kulturoptimistisk fremgangsmåde, hvor de bearbejder betydningerne af køn, kroppe og seksualiteter i pornografien og de pornoagtige repræsentationer, så deres kontroversielle beskaffenhed mindskes. Dels anvender de en kulturpessimistisk fremgangsmåde, hvor de overproblematiserer fremstillingerne af køn, kroppe og seksualiteter i pornografien og de pornoagtige repræsentationer. Herigennem etableres en kritisk distance til fremstillingerne, der ifølge drengene, infiltrerer de unge, om end drengene ser sig selv som en undtagelse.

Frivillig og ufrivillig eksponering

Børn og unge møder spam mails og pop-ups med pornografisk indhold, når de surfer på internettet, viser begge de kvantitative spørgeskemaundersøgelserne. Kolbeins islandske undersøgelse viser at 42 procent af de unge har set pornografi gennem spam mails, mens 68 procent har set det gennem pop-ups på internettet. Men studiene viser også, at det ikke nødvendigvis er alle unge, der definerer spam og pop-ups som ufrivillig eksponering, det vil sige at "se porno uden at ville det selv". Kun 21 procent af de unge i den tværnordiske studie, tilkendegiver således at have set porno ufrivilligt. Det forhold, at de ikke umiddelbart definerer spam og pop-ups som ufrivillig eksponering, giver formodninger om, at de måske i højere grad betragter spam og pop-ups som et vilkår ved internetbrug.

2.6. Pornografi og ungdomskultur – nye alliancer

Offentliggørelse af private og intime forhold med fokus på seksualitet kendes fra talrige medieudbud: ungdomsblade, musikvideoer, reality-tv, "dating". Hirdman benævner dette fænomen "den mediale intimiseringsproces" eller "medialiseret seksualitet". Hun ser en øget fokusering på det private og intime i offentligheden fra slutningen af 1900-tallet og viser, hvordan temaet "seksualitet" trænger sig længere og længere frem i offentligheden med særlig adresse til de unge gennem det ungdomskulturelle medieudbud.

Selvrepræsentationer

Unge selvrepræsentationer dukket op som fænomen på unges websteder i de nordiske lande i begyndelsen af 2000 med inspiration fra USA. På webstederne kategoriseres billederne ikke blot. De hierarkiseres med en opsplitning af køn som konsekvens, herunder en særlig prioritering af den kønnede krop. I dette projekt undersøges netstederne www.deiligst.no, www.hotnot.no og www.snyggast.se. På disse sites figurerer kategorien "pigekrop" øverst, dernæst "drengkrop" osv. I kategorien "pigekrop" iscenesætter mange af pigerne sig selv delvis afklædte og i seksuelle poseringer med fremskudte bryster, fokus på kløften mellem brysterne (kavaler-gang) og baller. Ifølge Hirdman benytter pigerne sig her af soft-porn-koder, hvor de i lighed med soft-core pornografiens konventioner fremhæver brysterne og søger at etablere en blikrelation til betragteren, som hun ikke genfinder i drengenes selvrepræsentationer.

Knudsen finder ikke, at selvrepræsentationerne kan kategoriseres som pornografi, halvpornografi eller pornoficering. De unge benytter sig ikke af heteroseksuelle fremvisninger, som det er tilfældet på netsteder for gratis pornografi. De viser sig heller ikke i masturberende, penetrerende eller ejakulerende scener som i pornografien. Selvrepræsentationerne viser, ifølge Knudsen, i stedet selvbeskuende og selvudstillende kroppe. Samtidig mener hun, at selvrepræsentationernes udstilling af delvis nøgne kroppe og seksuelle poseringer kan siges at referere til pornografiens nøgne iscenesættelser. Omvendt finder hun også, at netstederne for gratis pornografi refererer til unges selvrepræsentationer, når de pornografiske netsteder benytter sig af delvis nøgenhed og spiller på ungdom og amatørisme.

Bedømmelses- og konkurrencekulturen

Unge selvrepræsentationer indgår i en konkurrence- og bedømmelseskultur, viser Hirdman og Knudsen. De unge præsenterer sig i offentligheden med den hensigt at score point og blive rangordnet af andre, jævnaldrende internetbrugere, oftest på en skala fra 1-10 med 10 som det højeste. Korte billedtekster appellerer til beskueren om positiv bedømmelse. Elementer af bedømmelse og konkurrence er udbredte fænomener i mediekulturen mere generelt og kendt fra doku-soaps, reality-tv, talkshows og debatprogrammer, og på den led skriver selvrepræsentationerne sig ind i en

allerede fastetableret medietendens. Koblingen mellem bedømmelseskultur og pornografi i de unges selvrepræsentationer går især gennem pigernes udbredte brug af seksualiserede kodereferencer. Referencer, der ifølge Hirdman på den ene side har sin oprindelse i soft-core pornografi og genfindes i andre medieudbud til unge, og som på den anden side opmuntres af omverdenen, fordi de resulterer i en positiv bedømmelse. I sit materiale peger Knudsen på pornografiske netsider, der tilsvarende benytter sig af point og rangordning.

2.7. Pornografiens indvirkning?

Pornografiens eventuelle indvirkning på børn og unge, hvad angår holdninger og seksuel praksis, har været en central tematik i problematiseringen af pornografiens nye kulturelle status i den nordiske debat de senere år. Undersøgelser i projektet viser, at de unge mener, at pornografi virker ind på holdninger og praksis, men at der findes store individuelle forskelle på, hvor negativ man mener, at denne indvirkning er. De unge i Löfgren-Mårtenson og Månssons undersøgelse mener, at de selv klarer sig igennem uden den store negative påvirkning, underforstået at det er "de andre", der påvirkes. I Sørensen og Kjørholts kvantitative studie angiver 16 procent, at de ikke anser pornografien for at have påvirket dem selv. Et stort flertal af disse er piger. I Kolbeins islandske studie er tallet 25 procent, dog er respondentgruppen noget yngre her end i den tværnordiske studie. Generelt set synes der at være visse kønsmæssige forskelle i forhold til, hvorvidt man anser sig selv og andre for at være i risiko for negativ indvirkning.

Nogle piger føler sig presset af kropsidealerne og de seksuelle aktiviteter

Hirdman påpeger i sin undersøgelse, at de diskussioner, der føres om mediernes betydning for pigers urealistiske kropsidealer, stort set er fraværende, når det gælder drenge. Hun ser desuden en mere eller mindre eksplisit bekymring for de unge pigers seksualitet og den måde den gestaltes i mode og medier, som måske nok afspejler en vilje til at beskytte pigerne mod seksualiseringens eventuelle konsekvenser, men som sjældent omfatter de unge drenges forhold til seksualitet med samme

opmærksomhed og uro. Det er vanskeligt at fastslå på baggrund af de foreliggende undersøgelser, hvordan den kulturelle og samfundsmæssige bekymring helt eksklusivt for pigerne forplanter sig til pigerne selv og deres opfattelse af og tale om seksualitet og pornografi. Men det er hovedsagelig pigerne, der i både de kvantitative og kvalitative undersøgelser formulerer, at pornografiens kropsbilleder giver dem en følelse af usikkerhed omkring deres egen krop.

I Löfgren-Mårtenson og Månssons undersøgelse mener en del af pigerne, at drengene i langt større udstrækning inspireres af pornografien til at afprøve forskellige seksuelle aktiviteter, herunder blandt andet analsex. Det er oftest drengene, der vil prøve analsex, hævder pigerne. Pigerne bekymrer sig for, om drengene forventer, at de skal ligne de kvindelige pornomodeller og agere seksuelt på samme måde. Flere tidligere kvantitative studier viser et sammenfald mellem erfaringer med analsex og porno- brug – uden at man dog kan tale om en kausal sammenhæng. Andelen af dem, der har erfaringer med analsex er større blandt de, der har set pornografi end blandt dem, der ikke har set pornografi. Den samme tendens finder Kolbeins i sit islandske studie. Hvorvidt det helt gennemgående er drengene, der initierer aktiviteten, er imidlertid ikke muligt at fastslå på baggrund af vores undersøgelser.

Blandt drengene fremstår spørgsmålet om indvirkning mere komplekst

Undersøgelserne viser, at spørgsmålet om pornografiens indvirkning på drengene fremstår som komplekst. I Löfgren-Mårtenson og Månssons studie fremgår det, at drengene sjældent føler sig negativt påvirket af de idealer omkring udseende og seksuel præstationsdygtighed, som pornografien eksponerer. Tilsvarende hævder drengene i Niels Ulrik Sørensens studie, at de dels ikke måler sig selv med pornografiens alen, hverken når det gælder penisstørrelse eller seksuel præstationsdygtighed, dels at der er forskel på de piger, de omgås socialt, og de piger, som repræsenteres i massekulturen og pornografien. Ikke desto mindre er der forskel på, hvor og hvornår de trækker skillelinjen mellem deres egen sociale virkelighed og massekulturen/pornografien, og hvor gode de er til det, pointerer Sørensen. Blandt andet mener drengene selv, at alderen er afgørende for, hvor påvirket man er i risiko for at være. Selv er de ikke i risiko, hævder de.

Alligevel føder pornografien helt tydeligt drengenes fantasi, mener Sørensen. Den giver dem billeder af, hvad der kan ske i sengen og ansporer dem til at afprøve forskellige ting fra pornografien i de seksuelle relationer, de indgår i. Også spørgsmålet om penisstørrelse viser sig i Sørensens studie af farve drengenes selvvurderinger. Det sker især i de situationer, hvor pigerne i omgangskredsen fremstiller penisstørrelse som et væsentligt kriterium i bedømmelsen af deres mandlige seksualpartnere. Her kan det være svært ikke at blive ramt, særligt når drengene fra pornografien ved, hvordan penisstørrelsen kan være, skriver Sørensen i sin rapport.

Til trods for at de benægter det, er drengene tilbøjelige til at føre sammenligninger mellem pornografiens og massekulturens repræsentationer af kvindekroppe og de piger, de omgås i deres hverdag, viser Sørensen videre. Drengene hævder ganske vist, at sammenligningerne frembringes indenfor en drengekultur og kun i begrænset omfang er relateret til de kriterier, de vælger seksualpartner på baggrund af. Men ligesom de selv oplever et skred i grænserne mellem deres egne kroppe og pornografiens og massekulturens mandlige kropsidealer, er der god grund til at tro, at pigerne også oplever et skred – og ikke mindst at drengene bidrager til det, påpeger Sørensen.

Pigerne kopierer soft-core pornografiens kvindelighedskoder

Hirdmans svenske og Knudsens norske analyser af unges selvrepræsentationer på internettet viser, at pigerne som et gennemgående træk benytter sig af en seksuel retorik i deres selvfremstillinger, hvor poseringer af bryster, baller, ansigtsudtryk osv. spiller en central rolle. Hirdman mener, at soft-core pornografiens kvindelighedsfremstillinger er blevet en integreret bestanddel af pigernes egne, offentlige iscenesættelser på internettet. Som konkret eksempel peger Hirdman på, at fremhævelsen af brysterne, både hvad angår deres fremtrædende placering i billedet, og hvordan de vises frem, er den absolut mest almindelige konvention i pigernes selvrepræsentationer. Her finder hun, at det ikke bare er et spørgsmål om at have brysterne med i billedet. De fremvises efter et nøje fastlagt mønster, hvor størrelse og højde skal fremgå med den tydeligt markerede kløft som tegn på brysternes mere seksuelle funktion. Hirdman konstaterer i sin analyse, at selviscenesættelser af bryster m.m. indgår i den tidligere om-

talte bedømmelseskultur. De piger, der scorer højest blandt deres jævnaldrende, er dem, der integrerer en soft-core pornografisk tiltaleform.

2.8. Manglende samtaler med voksne

Unge taler med hinanden, ikke med voksne

Den nordiske seksualoplysningshistorie viser, at seksualitet er en tematik, forældre generelt har vægret sig for at tale med børn og unge om. Historisk set blev konsekvensen – dog med variationer landene imellem – at "pligten" til at oplyse børn og unge om sex blev lagt i skoleregi. Med tematikken "pornografi" synes voksne og især forældre at vægre sig ved dialog med børn og unge. Sørensen og Kjærholts undersøgelse viser, at kun omkring 20 procent af respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen har talt med deres forældre om pornografi, tallet er noget højere i den islandske undersøgelse.

Ubehaget ved konfrontation med pornografi i selskab med forældre

I Niels Ulrik Sørensens undersøgelse nævner unge drenge ubehaget ved at blive konfronteret med pornografi i selskab med forældre eller mindre søskende. Den massekulturelt mainstreamede pornografi, som man ikke altid selv kan kontrollere mødet med, udpeges som særlig problematisk, fordi den dukker op alle vegne og uindbudt og refererer til livsområder, som man ikke nødvendigvis har lyst til at dele med nære familie-medlemmer. Imidlertid påpeger de unge i Löfgren-Mårtenson og Månssons undersøgelse vigtigheden af at tale med voksne om seksualitet og pornografi for at udvikle en bedre selvfølelse i forhold til egen seksualitet og identitet.

3. Præsentation af delprojekter

3.1. Medieanalyser

I tre rapporter fremlægges analyser af forskellige medier, hvor de unge i alderen 14-18 år indgår som mulige konsumenter og brugere. Jeff Hearn og Marjut Jyrkinens medieanalyse omfatter udvalgte nationale og internationale tv-stationer i Finland. Anja Hirdman analyserer og sammenholder selvrepræsentationer på et ungdomssite på internettet med populær-kulturelle ugemagasiner kønsspecifikt målrettet unge piger og drenge i Sverige. Susanne V. Knudsen undersøger gratis pornografi på internettet og unges selvrepræsentationer på norske ungdomssites.

3.1.1 Den finske medieanalyse

Jeff Hearn and Marjut Jyrkinen focus on the broadcasting and production of television-Internet companies and their policies and practices concerning pornography delivery and pornographisation. Web pornography is strongly connected to other forms of pornography which the media assists, markets and produces. Three groups of television-Internet companies/channels in Finland and the Nordic region were investigated:

The public service company *Yleisradio*: *YLE TV1*, *YLE TV2*, *YLE FST*.

Commercial television-Internet companies: *MTV3*, *Subtv*, *Nelonen*.

Two international companies: *MTV*, *Canal+TV*.

The research thus covers 5 companies and 8 television-Internet channels. The main research questions were as follows:

- What are the companies' general broadcasting and business activities, their organisation and ownership?
- What are the major forms of productions of visual pornography and pornography-related representations? What linkages are there between television and other forms of pornography delivery and production (e.g. video marketing, Internet sites, and text, telephone, chat services)? How are they directed at young people?
- What policies and practices do the companies have on broadcasting, marketing and advertising of pornography? Are there particular policies and practices in relation to young people and pornography?
- How does a forthcoming televisual digitalisation affect the questions above?

The research process included exploration and analyses of the companies' policies and practices concerning pornography and young people through two main kinds of data:

- Review of policies through a questionnaire and through interviews of channel/programme managers.
- Viewing of the channels' supply of programmes and other relevant supply (advertisement, webpages, text-television).

The analysis of the explorative sample of viewing, i.e. practices, was done in the context of the channels' official policies. The weekly supplement *NYT-liite* in *Helsingin Sanomat* from June '05 to February '06 offered detailed information on the programmes in all the channels involved.

It can be summarised that all television companies and/or channels had some formal policies concerning violence and sex(ualities). These policies included scheduling of programmes and differential programming before and after "the watershed(s)", accompanied with system of "K-signs" and warning information before the programmes and their advertising. However, all the channels, except *Canal+*, claimed that they do not

broadcast pornography, but have not defined what pornography is. The companies and channels were quite satisfied with their own policies and practices concerning violence and sex. Some representatives of the channels stated that the general "oversexualisation" of the media has had a negative impact on their broadcastings, other representatives highlighted that the programmes are reflections of society and merely "windows to the world".

Various forms of pornographisation taking place in television-Internet media were identified through the exploratory sample of viewings of television. The 105 observations that could be said to represent examples of pornographisation were of very different kinds, ranging from genres and narratives to specific clips and images. In the sample of viewings both the category series and the category documentary included frequent references to pornography. The latter was particularly interesting in that many documentaries were clearly promotions of pornography and other aspects of the sex trade. In addition, other genres that included examples of pornographisation, though to a lesser extent, were chats and game programmes, advertising, reality television, and sports events and their advertisement.

There were more such examples on commercial television-Internet companies and channels and the two international commercial companies than on the public service company *Yleisradio*. In contrast, the most obvious issue regarding pornographisation arises from the content of music videos at *MTV*. On *MTV*, as well as other channels, there is a clear "pornography genre" in several music videos, particularly in (gangsta) rap, but also in some hip-hop, R&B and other music video genres. Glorification of "pimp culture", "machoism", and sexualisation and pornographisation of in particular female bodies are present in many popular music videos that are often broadcasted several times a day. The repetition of, for instance, pimping environment and misogynist lyrics, has an important effect in this context.

3.1.2 Den svenske medieanalyse

Anja Hirdman studerar om, och i såfall hur, ungdomar använder sig av bilder från populärmedia i sin presentation av sig själva på internetsiten snyggast.se. Undersökningen er gjort genom en närstudie av ungdomars visuella självbilder och med användandet av några specifika medieexem-

pel (veckopress). Materialet består av 300 bilder på ungdomar, jämnt fördelade mellan könen, hämtade vid olika tillfällen mellan 2004 och 2006 samt 1300 bilder från fyra slumpvis valda nummer av tidningarna *Veckorevyn*, *Frida*, *Slitz* och *Moore* vilka riktar sig till unga kvinnor respektive unga män. Jämförelser mellan unga kvinnors och unga mäns uttryck och kodreferenser i sitt visuella kommunicerande studeras utifrån de mönster som kan skönjas i val av poser, vilka genusstrukturer de uppvisar samt deras relation till medialiserade (sexuella) genusrepresentationer i det populärkulturella utbudet.

Tillkomsten av ungdomarnas bilder sker i det privata (hemmet, vid datorn i de flesta fall) men blir offentliga när de läggs ut på internet. Denna möjlighet till publicering är utmärkande för internet som medium. Dessa självbilder är utlagda för att bedömas och rangordnas av en publik. Hur genus presenteras här säger därför något signifikativt om den tolkning som dessa ungdomar gör av vad som antas vara en uppskattad bild av femininitet respektive maskulinitet. Bilderna på snyggast.se är dels medel för kommunikation med andra ungdomar, dels sökandet efter en form av bekräftelse av den bilden av "jaget" man offentligt vill förknippas med.

Av det visuella utbudet i mediematerialet dominerar unga kvinnor i hel- eller halvkroppsbilder. Män förekommer framförallt i tidningarna riktade till unga män och då i ansiktsbilder. De nya pornografiska former som återses i populärkulturen karakteriseras av en hyperestetisering förlagd i och symboliserad genom en viss feminin kropp. Mjukpornografins standardisering inbegriper inte längre bara poser, gester, blickar, utan även själva den fysiska kroppen där en ökad likriktning syns vad gäller bröstens form, hårfärg osv. Detta är tydligt i representationen av femininitet och sexualitet i de undersökta tidningarna riktade till unga män, *Slitz* och *Moore*. *Veckorevyn* och *Frida* har ett markant enkönat bildutbud där den unga kvinnokroppen överväger (82% respektive 72% av det totala bildutbudet). Den bedömningskultur som präglar nya mediegenerer såsom reality-tv återfinns även här där den feminina kroppen värderas och ingående kommenteras. Den uppskattade femininiteten likställs med ständig kroppslig självmedvetenhet, vilket bäst realiseras via ett visst visuellt poserande.

I ungdomarnas självbilder visar både den kvantitativa och den kvalitativa analysen samma starka visuella åtskillnad när ungdomarna presenterar sig själva som återses i hur könen presenteras i medieutbudet både vad

gäller form (kroppsdelar som kommuniceras med) och innehåll (ansiktsuttryck och blicktilltal). Framförallt gäller detta flickornas sätt att kommunicera med kroppen i sin (re)presentation och pojkarnas betoning på ansikte och icke-kroppslighet.

För att hamna på denna internetsitens topp-10-lista verkar anammandet av en "soft-porn approach" vara nödvändig för flickorna där den vanligaste konventionen är framhävandet av bysten efter mediala standardiserade former. Flickorna kommunicerar med hjälp av kroppen i syfte att etablera en viss relation till betraktaren där det primära är de känslor som bilden kan ge upphov till hos den som ser. Pojkarna använder sig av en mängd varierande uttryck vilka alla har det gemensamt att de inte refererar till ett erotiserat tilltal, och bara sällan söker etablera någon form av relation med betraktaren. Detta kommunicerande med ansiktet förmedlar en känsla hos det "jag" som visas upp (även när detta är en slags "icke-känsla"). Flickorna tilldelar med andra ord betraktaren en mycket större roll än vad pojkarna gör där det relationella tilltalet är starkare både textuellt och visuellt. Distansering till betraktaren ses i sin tur som utmärkande för en uppskattad maskulin version av jaget. Det som utifrån detta bildmaterial verkar anses vara oförenligt med en idealiserad (feminin) version av jaget är kroppslig omedvetenhet, intellektualism och oberördhet inför betraktaren. Egenskaper som däremot karakteriserar den ideala maskulina version pojkarna förhåller sig till.

Materialet visar således en klar indikation på att ungdomarna presenterar sig själva efter en föreskriven mediabild, med andra ord internaliserar en idé om det visuellt presenterade jaget. Porn-chic trenden inom det mediala utbudet där en viss typ av estetiserad kvinnokropp är uttrycket för sexualitet, vilar också på avskiljandet av heterosexuell maskulinitet från dessa kodmönster. Internaliseringen av denna visuella genuskultur syns såväl i flickornas villighet att iklä sig denna position som i pojkarnas ovilja att uttrycka eller visa upp sig som kropp efter dessa visuella koder för den kvinnliga betraktaren.

3.1.3 Den norske medieanalyse

Susanne V. Knudsen undersøger, hvorvidt de visuelle fremstillinger i gratis pornografi på internettet viser sig at have betydning for unges brug af fotografiske delvis nøgne selvrepræsentationer på de udvalgte net-

stederne deiligst.no og hotnot.no. Materialet omfatter ca. 530 printede sider med billed- og skriftekster, heraf ca. 290 sider fra 29 netsteder og links for gratis pornografi og ca. 225 sider fra unges selvrepræsentationer på deiligst.no og hotnot.no samt ca. 15 sider fra pop-ups på hotnot.no. Materialet, som ligger til grund for præsentationen af resultaterne, er indsamlet over fem sammenhængende hverdage i marts 2005.

Materialet fra den indsamlede uge peger på, at internettet har betydning for tilnærmelsen mellem præsentationer på netsteder for gratis pornografi og de unges netsteder med delvis nøgne selvrepræsentationer. Forsiderne minder om hinanden i opstillingen af fotografier i collager, hvor man med et klik kan forstørre kvindelige og mandlige kropsdele. Især på hotnot.no uploader de unge billeder til "jentekropp" og "gutte-kropp", der sender seksuelle signaler, og lige som på netsteder for gratis pornografi appellerer de visuelle fremstillinger til at deltage i spillet om seksualitet.

Men der findes også flere forskelle mellem gratis pornografi og delvis nøgne selvrepræsentationer på internettet. Det viser sig blandt andet, når pornografien rummer masturberende, penetrerende og ejakulerende kroppe, mens selvrepræsentationerne benytter sig af det selvbeskuende og selvudstillende. På netsteder for gratis pornografi sættes heteroseksuelle og lesbisk seksuelle fremvisninger i forgrunden. De udvalgte links til "jentekropp" og "gutte-kropp" på hotnot.no og deiligst.no appellerer derimod til behaget ved at se på velproportionerede, glatte og solbrune unge kroppe. Selvrepræsentationerne indgår i konkurrencen om at score flest point og går dermed i dialog med ungdomssites på internettet og ungdomsudsendelser på tv som *Jagten efter en partner* og *Robinson*. Derfor bliver det tvivlsomt at operere med betegnelser som pornografi, halvpornografi eller pornografisering om selvrepræsentationerne.

Samtidig kan de delvis nøgne og seksuelle poseringer i selvrepræsentationerne siges at referere til pornografiens scenarier. Omvendt tager netstederne for pornografi den delvise nøgenhed i anvendelse. Pornografien synes af og til at referere til det ungdommelige på selvrepræsentationerne, og denne tendens vil muligvis blive en trend i netsteder for pornografi i de kommende år? Derimod synes netstederne for selvrepræsentationer at protestere mod de professionelle fotografier og professionelle modeller i pornografien, når de holder fast i amatør-fotografier og amatørerne, der bliver modeller for et par dage på hotnot.no eller deiligst.no. Men på

hotnot.no dukker der af og til anderledes fotografier op, der kan være kopieret fra et pornografisk netsted, og som amatørerne i selvfremstillingerne konkurrerer med. Ved udgangen af 2005 er hotnot.no sat til salg, men deiligst.no og deilig.no synes samtidig at have øget præsentationerne af delvis nøgne kroppe.

De empiriske brugere kan ikke dokumenteres i en medieanalyse. Men de ligger der som en mulighed for at tale om konkrete brugere af gratis pornografi og af unges delvis nøgne selvrepræsentationer. De unge i aldersgruppen 14-18 år har mulighed for som empiriske, konkrete brugere at søge gratis pornografi i mængder, der stadig synes at vokse. Ligeledes har denne aldersgruppe muligheden for som empiriske, konkrete brugere at surfe rundt på unges netsteder for selvrepræsentationer. Men der skal også findes noget i de pornografiske præsentationer og selvrepræsentationerne, der gør, at de appellerer til de empiriske brugere. Denne appel kommer til udtryk i forskellige model-brugere.

Model-brugerne er implicit til stede i den forstand, at de indgår i materialets visuelle fremstillinger. De er konstrueret ind i modellernes opstillinger, måderne som modellerne positionerer sig på ved at vride med hofterne, strutte med brysterne eller måderne, som blikkene appellerer på. Fælles for de gratis sider for pornografi og de unges delvis nøgne selvrepræsentationer er, at de fremstiller lystfyldte model-brugere, når personerne i de visuelle fremstillinger signalerer seksuel glæde og nydelse ved eksempelvis at slikke sig kælent om munden, strutte med brysterne, ballerne og underlivet. Men de viser sig også at præsentere forskellige model-brugere. Pornografien rummer masturberende, penetrerende og ejakulerende model-brugere, mens selvrepræsentationerne benytter sig af selvbeskuende og selvudstillende model-brugere.

De unge appellerer til hinanden som empiriske brugere på selvrepræsentationerne ved hjælp af selvbeskuende og selvudstillende model-brugere. Det gør de på hotnot.no og deiligst.no ved at lægge sig frem for hinanden som jævnaldrende unge. Her benytter de sig af en overtalelsesform, der, med et lån fra græsk retorik, kan kaldes for ethos. Med ethos appellerer de unge til hinandens følelser ved at behage. Behaget præsenteres på "jentekropp" og "guttekkropp" ved hjælp af ungdom og delvis nøgenhed. Når flere af fotografierne forekommer kiksede og kejtede, fremstår behaget på sådanne måder, at afsenderne synes at slappe af, og så kan de empiriske brugere gøre ligeså. Selvportrætterne bliver ikke alt for sek-

sult pirrende, og alligevel skal de unge pirres nok til at blive på netstederne og til at få lyst til selv at deltage med selvrepræsentationer.

Nøgenheden på selvrepræsentationerne kan siges at blive censureret ved hjælp af g-streng, bh, trusser og bokserunderbukser. På sådanne måder inddrager selvrepræsentationerne også pathos, som dominerer i pornografien. Pathos appellerer som ethos til følelserne, men gør det stærkere og voldsommere end ethos og med den hensigt at bevæge lidenskabene. Med pathos appelleres der på de gratis netsteder for pornografi til at indgå i heteroseksuelle eller lesbiske relationer eller seksuelle trekant. På de unges selvrepræsentationer anvendes pathos til at pirre den seksuelle nysgerrighed efter at undersøge, hvad der gemmer sig bag censuren. Hvad kan en "jentekropp" bag bikiniens svulmende bryster og fremskudte underliv tilbyde? Hvad kan en "guttekrøp" med bule i underbuksen tilbyde? Når delvis nøgne kroppe bliver udstillet og poserer seksuelt, kan pathos siges at blive anvendt som medhjælper i de visuelle opvisninger på selvrepræsentationerne. I ugen for indsamlingen af materialet kan især hotnot.no siges at inddrage pathos, mens deiligst.no benytter sig af æstetiseringen for at underbygge ethos. Omvendt tager netstederne for gratis pornografi af og til den delvise nøgenhed i anvendelse, således at de inddrager ethos som medhjælper.

De kvindelige kropstegn i form af struttende bryster, runde hofter og flade underliv dominerer på både de gratis netsteder for pornografi og de unges delvis nøgne selvrepræsentationer. Man kan på den måde sige, at sådanne netsteder og links synliggør kvindekroppen, og at den ekskluderer mandlige kropstegn som flade bryster og penis uden eller med underbukser på. På de gratis netsteder for pornografi bliver mandekroppene imidlertid i høj grad inddraget som penetrerende i fremvisningen af det heteroseksuelle samleje og ejakulerende med sperm over kvindekroppes bryster eller underliv. Kvindekroppene fungerer på de gratis netsteder for pornografi som overtalende signaler, der skal virke holdningsændrende. Det gør de ved fx med åbne skød og indbydende blikke til signalere tilstedeværelsen af de penetrerende og ejakulerende modelbrugere. Kvindekroppene må ofte nøjes med at hente styrke i deres eget univers, der udøves mellem kvindelige kønsorganer i lesbisk seksualitet. Mandekroppene styrer i de visuelle fremstillinger med beskuende blikke.

På selvrepræsentationerne findes de fleste delvis nøgne kroppe og seksuelle poseringer under nøgleordet "jentekrøp". Kvindekroppene viser

sig i poserende og delvis nøgenhed. Brysterne eller ballerne kan fylde hele fotografiet. På fotografierne sker der en selvudstilling af kropsdele med fokus på kønnet: de kønnede bryster og de kønnede runde former. Med fokus på kønnet ligger fotografierne af kvindekroppene på netstederne for at blive bedømt af andre som dejligst og hottest. Fotografierne under nøgleordet "guttekrøpp" kønner sig derimod ved at fremstille muskler og ansigt, og de forekommer at have nok i sig selv. Ved eksempelvis at fotografere sig selv i et spejl bliver de snarere selvbeskuende end selvudstillende. Kvindekroppene præsenterer sig derimod som både selvbeskuende og selvudstillende med vægt på det selvudstillende i seksuelle poseringer. Men mandekroppene kan også positionere sig som selvudstillende, når underlivet skydes frem og bulen i underbuksen demonstreres. Den selvbeskuende kvindekrop viser sig i indadvendte blikke og i få tilfælde ved, at spejlet tages i anvendelse.

3.2. De kvalitative studier

I fire rapporter fremlægges resultaterne af de kvalitative studier, hvor 14-20-årige er blevet interviewet enten individuelt eller via fokusgruppesamtaler om deres forhold til pornografi. Lotta Löfgren-Mårtenson og Sven-Axel Månsson har interviewet 73 unge svenskere mellem 14 og 20 år. Willy Aagre har interviewet seks norske, 17-18-årige unge og Niels Ulrik Sørensen har talt med ti danske drenge i 15-16-års alderen. Karin Dahl og Bjørg Jacobsen tegner et situationsbillede fra Færøerne baseret på samtaler med ti 18-årige unge af begge køn.

3.2.1 *Det svenske studie*

Lotta Löfgren-Mårtenson och Sven-Axel Månssons rapport bygger på en kvalitativ studie bestående av individuella intervjuer och fokusgrupper med 73 ungdomar i åldern 14-20 år. Syftet har varit att skapa en bild av hur, och på vilka sätt, den ökade exponeringen inför och tillgången av pornografi påverkar unga människors syn på sig själva och på sexualiteten. Centralt har varit frågor kring på vilka sätt unga tjejer och killar kommer i kontakt med pornografi och den kommersialiserade sexualitetens representationer och uttrycksformer idag. Hur beskriver de unga

sina egna upplevelser och erfarenheter av pornografi? Vilka innebörder lägger de i sin förståelse av pornografin? Vilka könsbilder uppfattas av dagens unga, och hur förhåller de sig till dessa? Vad säger ungdomarna om sin eventuella användning av pornografin i förhållande till den egna sexualiteten?

Resultaten visar att dagens unga lever i en ambivalent tidsålder, där snabba normförändringar har skett främst som en konsekvens av internets betydelse för den lättillgängliga pornografins utbredning. Från att pornografikonsumtion tidigare har setts som en skam- och/eller skuldbelagd handling, ses den idag som ett mer eller mindre socialt accepterat och normaliserat beteende som de flesta unga (killar) ägnar sig åt. Orsakerna till konsumtionen kan vara flera, men främst används porr som umgängesform, kunskapskälla och inspiration. Ett tydligt könsperspektiv framträder i studien, då betydligt fler killar än tjejer både är mer positiva till pornografin och i större utsträckning även konsumerar pornografi.

Ungdomarna beskriver könsstereotypa ideal och bilder i både media och pornografi, där kvinnan framställs som underordnad mannen. Därför anser de unga att det både är "naturligt" att killar är mer intresserade av porr än tjejer, och att tjejer påverkas mer negativt än killar av pornografin. Men studien visar också på sexuella "pornografikarriärer" bland ungdomarna. Även om de flesta killar tittar på porr i de yngre tonåren, så avtar intresset när de blir äldre och egna sexuella erfarenheter övertar intresset. I de äldre tonåren sker också tendenser till vissa könsmissigt gränsöverskridande beteende- och normmönster, då tjejer i någon mån blir mer positiva ju äldre de blir och killarna istället mer kritiska och negativa.

Studien visar dessutom att de flesta av dagens unga är aktiva aktörer som navigerar genom det pornografiska landskapet med hjälp av olika strategier. Dessa handlar för det första om egna erfarenheter som motvikt till pornografin, där ungdomarna menar att det blir lättare ju äldre man blir. För det andra handlar det om delaktighet i olika kulturella diskurser, där engagemang i exempelvis porrmotståndsrörelser kan upplevas som betydelsefullt, likväl som skolans sex- och samlevnadsundervisning. För det tredje handlar det om samspelet med andra viktiga personer, dvs. kompisar och förebilder i form av exempelvis äldre syskon och föräldrar.

Utifrån resultaten uppmärksammar Löfgren-Mårtenson och Månsson förekomsten av ett slags pornografisk script, som kommit att utgöra både en referensram och en beteendekod för unga människors sexualitet, som

mer eller mindre explicit foreskriver vad man ska göra sexuell, vad man ska tända på och hur man ska se ut för att vara sexuell begärlig. Slutligen diskuteras betydelsen av att som ung växa upp i ett senmodernt, högteknologiskt samhälle, och förandet av unga människors sexualitet utifrån ett mångkulturellt perspektiv. Att växa upp med en lättillgänglig pornografi förefaller leda till en förhållandevis avdramatiserad syn på sexualiteten, men också till ett kritiskt förhållningssätt. Därför handlar det om att utifrån ett forskningsperspektiv fortsätta att intressera sig för forskjutningar, överlappningar och nyanser i ungas förhållningssätt till pornografin.

3.2.2 *Det norske studie*

Formålet med Willy Aagres rapport var å bli kjent med 17-18 år gamle ungdommers holdninger til, erfaringer fra eller forestillinger rundt fenomenet pornografi. Ungdommene ga en fremstilling av sin egen historie omkring pornografi og/eller seksualitet ved å beskrive betydningen av dette i nåtid og fortid. Kontakten til informantene ble opprettet via en skole beliggende i en mellomstor by på Østlandet. Undersøkelsen omfattet åtte intervjuer med seks informanter; fire jenter og to gutter. Sammensetningen av informantene viste seg å dekke varierte praksiser og holdninger i forhold til pornografi. Det var også variasjon i etnisk og religiøs bakgrunn. Intervjuene hadde en halvstrukturert form, men fulgte i flere tilfeller en rik strøm av assosiasjoner rundt både pornografi og seksualitet i videre samfunnsmessig forstand. Informantenes utsagn var i første omgang konsentrert om tre områder: Oppfatninger om grenselandet mellom pornografi og ikke-pornografi, kunnskap om og holdninger til pornografi samt egen utviklingshistorie i forhold til pornografi.

Innenfor alle disse områdene var det klare forskjeller mellom ytterpunktene hva gjelder definisjoner, holdninger og egne erfaringer. To jenter med religiøs bakgrunn framsto som de mest negative og restriktive. Deres konkrete kunnskaper om pornografi var begrenset, bortsett fra det de ufrivillig hadde kommet over. Både guttene og de to jentene som hadde egne erfaringer i forhold til pornografi, fortalte om opplevelser fra barneårene, og sa at det som hadde med porno og seksualitet å gjøre opplevdes som spennende. Begge guttene nevnte 14-15-årsalderen som den perioden hvor interessen for porno var mest intens. Jentenes tidlige erfaringer var av

individuell art, mens guttene i større grad kunne fortelle om kollektive erfaringer sammen med andre gutter. En av guttene med religiøs bakgrunn fortalte om erfaringer sammen med kamerater utenfor det kristne miljøet, men uten å oppleve skyldfølelse eller andre negative følelser i forbindelse med dette.

Aagre undersøker også hvilke fortellinger de unge skaper rundt sitt eget forhold til pornografi, om seg selv og samfunnet rundt seg og om "de andres" forhold til pornografi. Dette spørsmålet fungerer som et slags makroperspektiv i forhold til de delspørsmålene som er beskrevet tidligere. Aagre er særlig opptatt av at utformingen av en egen forståelse av pornografi også innebærer en meningsskapingsprosess hvor det i større eller mindre grad også blir produsert oppfatninger og meninger om "de andre". Spesielt for informanten med religiøs bakgrunn ble samfunnet, og dets liberalitet i forhold til seksualisering, en del av denne "annetheten", og noe som truet viktige verdier. De fire informantene med egne erfaringer med pornografi, syntes generelt å være mer overbærende og mindre bekymret i forhold til dette. Det som var slående i samtalen med disse, var at de i liten grad nedvurderte ungdommer med høyt forbruk av pornografi. Det tyder på en større toleranse når det gjelder individuell variasjon på dette området, og at det ikke settes en klar moralsk skillelinje mellom deres eget forbruksnivå og et høyere forbruksnivå. Dette kan innebære en kulturell endring over tid i forhold til stigmatiseringsprosesser.

Informantene med restriktive holdninger til pornografi, ble omtalt av de "liberale" med ord som "konservative" eller "umoderne". De ble også betraktet som strengt oppdratt eller som fordomsfulle – og dessuten som at de har et ufritt forhold til seksualitet. Det finnes nyanser av dette i materialet. Særlig en av informantene viste at hun syntes om pornografi som sjanger, samtidig som hun var kritisk til noen elementer i bransjen. Hun var også bekymret for hvordan gutter mottar pornografien og hva de tar med seg til egne seksuelle relasjoner. Samtalene om dette viste også, at det for noen er knyttet mange komiske minner og mye humor til pornografi, både når det gjelder dens oppbygging og dramaturgi, dens persongalleri og dens klisjeer.

Aagre peker på at det er verdt å undersøke videre hvorvidt, og eventuelt hvorfor den åpne motstanden mot pornografi har blitt svekket blant ungdom, hvilke forskjeller og likhetstrekk som eksisterer mellom jenters og gutters resepsjon av pornografi samt hvordan pornografi og sex be-

arbejdes i barnas egen kultur, med søkelys på overgangen mellem "barnekulturell" og "ungdomskulturell" bearbejding.

3.2.3 *Det danske studie*

Niels Ulrik Sørensens undersøgelse afdækker, hvilken køns-, krops- og seksualitetskonstruktion, der finder sted i forbindelse med unge drenges brug af pornografi og "pornoagtige repræsentationer". Undersøgelsen tager udgangspunkt i kvalitative interviews med ti drenge på 15 og 16 år. Formålet har været at afsøge de forestillinger om køn, kroppe og seksualiteter, som drengene skaber om sig selv og kvinder. De ti drenge er etnisk danske middelklassedrenge fra hovedstad, by og land. De er interviewet hver for sig i semistrukturerede livsforminterviews.

Undersøgelsen viser, at drengene aktivt opsøger pornografien og de pornoagtige repræsentationer i reklamer, musikvideoer etc. for at udforske nye sider af deres køn, kroppe og seksualiteter. De pornoagtige repræsentationer kommer dog ofte til dem i situationer, hvor de ikke selv er herrer over det, og forbindes derfor med et ubehag, der forgrener sig ind i deres oplevelser af pornografien. Dette ubehag skaber et behov for distance til pornografien og de pornoagtige repræsentationer. Det gør drengene på to modsætningsfulde måder, henholdsvis en kulturoptimistisk og en kulturpessimistisk: På den ene side bearbejder drengene betydningerne af køn, kroppe og seksualiteter i pornografien og de pornoagtige repræsentationer, så deres kontroversielle beskaffenhed mindskes. Gennem denne strategi etablerer de en overbærende, til tider latterliggørende, distance til pornografien og de pornoagtige repræsentationer. På den anden side overproblematiserer drengene fremstillingerne af køn, kroppe og seksualiteter i pornografien og de pornoagtige repræsentationer. Her etableres en kritisk distance til fremstillingerne, der ifølge drengene infiltrerer unges køn, kroppe og seksualiteter, om end drengene ser sig selv som en undtagelse.

Disse dobbeltbundede distanceringsbestrebelse forstærkes endvidere af brugen af, hvad der kan betegnes som hypotetiske køn. Det vil sige at drengene enten indsætter en hypotetisk kvindekrop i den afbildede mandekrops sted eller påtager sig et hypotetisk kvindeligt blik. Konstellationen mandlig beskuer/mandlig, objektiveret krop forstyrrer den heteroseksuelle positionering, som alle drenge i undersøgelsen foretager. Mænd, der kigger på mænd, der bliver kigget på, er m.a.o. fortsat associeret med en

homoseksuel positionering, der fortsat betragtes som problematisk. Ikke desto mindre synes en sådan konstellation at være et vilkår, der bliver stadig sværere at undgå – selv for heteroseksuelt positionerede mænd.

Alligevel er det mere ligetil for de unge drenge at forholde sig til fremstillingerne af kvindekroppen, og dermed indgå i den mere konventionelle, heteroseksuelle blikrelation. De beskriver kvindekroppen i pornografien som en objektiveret fantasikrop, de ingenlunde forveksler med piger i deres hverdagsliv, men som er knyttet til et særligt pornografisk rum med sine egne pornografiske kriterier. Kvindekroppen i de pornoagtige repræsentationer er derimod sværere at skille fra hverdagslivets piger. Den befinder sig ikke tilsvarende i et eget rum med egne kriterier. Selvom drengene også dér bestræber sig på at etablere skel mellem det medierede og det virkelige, er disse skel langt fra vandtætte, hvilket udmønter sig i kritikker af de afbildede piger som forstillede, uautentiske, billige, klamme etc. Selvom det forventes, at de i nogen grad refererer til pornografien, risikerer de derved at blive dømt ude af det gode selskab.

Drengene i undersøgelsen ser ligeledes mandekroppen i pornografien som en objektiveret fantasikrop – om end i vid udstrækning reduceret til en penis. De tillægger ikke den objektiverede mandekrop nogen særlig privilegeret position i det seksuelle samkvem i pornografien. Og mandekroppen i de pornoagtige repræsentationer er ifølge drengene ikke så pornoagtige som kvindekroppen. Her er i højere grad tale om en æstetiseret krop, der ikke i samme omfang som kvindekroppen refererer til pornografien. I tilfælde af referencer aktiveres hverdagslivets kriterier og manden på billedet dømmes ude som liderlig, lam mv.

Når kvinde- og mandekroppe i de pornoagtige repræsentationer underkastes andre kriterier end kvinde- og mandekroppe i pornografien, skyldes det, at de i højere grad er blandet sammen med kvinde- og mandekroppe i det fysiske hverdagsliv. For eksempel giver internettets ungdomssites de unge mulighed for at imitere og parodiere modellerne, hvorved det fysiske hverdagslivs kriterier trænger ind i medierne og omvendt. Selvom drengene etablerer en distance til de medierede køn, kroppe og seksualiteter og retorisk refererer til dem som uvirkelige, trænger især de pornoagtige repræsentationers køn, kroppe og seksualiteter igennem til drengenes fysiske hverdagsliv. Dog synes drengene i højere grad at påføre sig selv end piger de kriterier, de gør gældende i forhold til de pornoagtige repræsentationer af køn, kroppe og seksualiteter. Ikke desto mindre oplever de

fortsat, at det er muligt at gøre sig gældende i det fysiske hverdagsliv uden at imødekomme de kriterier, der er til køn, kroppe og seksualiteter i pornografien og de pornoagtige repræsentationer.

Drengenes brug af pornografi og pornoagtige repræsentationer synes at være indlejret i en ombrydning af køn, kroppe og seksualiteter. Ombrydningen ligger ikke mindst i den intensiverede relation mellem heteroseksuelle, mandlige brugere og visuelle repræsentationer af mandekroppe – noget der synes at udfordre heteroseksualiteten, som vi kender den. Selvom drengene i undersøgelsen forsøger at holde sig indenfor det velkendte ved at indføje hypotetiske kvindelige beskuere/kvindelige kroppe i konstellationen mandlig beskuer/mandlig krop, så indikerer denne undvigelsesmanøvre i sig selv, at kønspositionerne er ved at blive løse i kanten – at man kan positionere sig med en vis fleksibilitet. Opfattelsen af manden som det beskuende køn og kvinden som det beskuede er ved at rykke sig, hvorved et af de store tabuer i den mandlige heteroseksualitet: manden, der bliver kigget på – måske endog af andre mænd – også rykker sig. Og denne forskydning får på godt og ondt næring af unges brug af pornografi og pornoagtige repræsentationer.

3.2.4 Den færøske situationsrapport

Karin Dahl og Bjørg Jacobsens situationsrapport præsenterer den specielle baggrund, som Færøerne har i kraft af den geografisk afsides beliggenhed og mikroskopisk små forhold. Pornografi er forbudt, og der findes følgelig ingen offentlige sex- eller pornografifora. Alligevel foregår diverse aktiviteter på kanten af loven, også i fuld offentlighed. I dette samfund er der udviklet en slags tavshedskultur, som begrænser den offentlige tale om ømtålelige emner som fx seksualitet. Samtidig står samfundet i en afhængig og tæt kontakt med den omkringliggende verden, som trænger sig mere og mere på og udfordrer den lokalt herskende orden og grænser.

Dahl og Jacobsen har interviewet ti 18-årige. Det er, påpeger de, begrænset, hvor repræsentative disse ti informanter kan siges at være for populationen. Fælles for informanterne er imidlertid, at de er bosat i Tórshavn og er i gang med en gymnasial uddannelse. Deres eventuelle religiøse orientering er Dahl og Jacobsen ubekendt.

Ifølge de unge er der forskel på pornografi og erotik/seksualitet. Samtidig har de svært ved at definere forskellen, der er flydende både over tid

og fra individ til individ. De har mange eksempler på, hvordan porno-verdenen koloniserer deres egen verden, men mener samtidig, at de udmærket er i stand til at skelne mellem de to verdener. Alligevel bekender de sig klart til det, man kan kalde en "kærlighed er smukt, pornografi er grimt"-diskurs. Mens pigerne indskriver sig i denne diskurs fra start, færdes drengene som helt unge gennem det, man kan kalde en "pornografi er fedt"-diskurs. Pigerne er i større risiko: hvis de er for seksuelt aktive, stemples de som ludere, og er de for passive, stemples de som madonnaer. De søger derfor at tilpasse sig ved at agere et sted imellem. Blandt informanterne er det alligevel pigerne, der er mest nuancerede mht. pornografis positive hhv. negative sider. Det kan ses i sammenhæng med drengenes skyldbevidsthed over deres – tidligere og/eller aktuelle – forbrug af pornografi. Pigerne føler ikke samme skyld og kan derfor tillade sig mere nuancerede holdninger.

De er meget bevidste om, at de bor i et på mange måder anderledes samfund, men intet tyder på, at den strenge pornografilovgivning på Færøerne har nogen som helst effekt på forbruget af pornografi. Derimod har den uskrevede regel om den fraværende tale om pornografi en stærk effekt, men kan samtidig forventes at blive udfordret i de kommende år.

Et knudepunkt, som Dahl og Jacobsen påpeger, spillede en central rolle i processen, er den på Færøerne offentligt herskende tavshedskultur omkring ømtålelige emner. Denne tavshedskultur kan ses fra mange perspektiver, heriblandt som et nødvendigt værn mod hinandens forskellige særheder, livsformer og holdninger, når man bor i et så lille og afgrænset samfund som det færøske. De understreger, at det har været særdeles lærerigt at skulle problematisere og sætte ord på selvfølgeligheder, som i dagligdagen er ubevidste. Fremtidig, interviewbaseret forskning, der mere aktivt tager højde for tavshedskulturen, vil bidrage til et endnu bedre indblik i de mekanismer, der gør sig gældende i unge færingers forhold til pornografien.

3.3. De kvantitative studier

3.3.1 *Det tværnordiske studie*

Anette Dina Sørensen og Vigdis Saga Kjørholts kvantitative studie bygger på en online-baseret spørgeskemaundersøgelse gennemført via nordiske public service-kanalers ungdomssites (norske NRK, danske DR, finsk-svenske YLE). Studiet inkluderer besvarelser fra 1776 unge i alderen 12 til 20 år fordelt på 846 danske, 697 norske og 233 finske respondenter. Formålet har været at skabe en tværnordisk indsigt i unges møde med pornografi hvad angår forbrugsmønstre, forbrugssituationer og holdninger til porno som genre samt dens eventuelle påvirkning. Grundet dataindsamlingsmetoden kan undersøgelsens resultater ikke generaliseres til de nationale populationer af unge. Resultaterne viser, at pornografi langt fra er et ukendt fænomen for Nordens unge. De ser det, og de forholder sig eksplicit og reflekteret til det. Det overordnede billede indikerer, at der ikke er nævneværdige forskelle på tværs af de tre lande. Til gengæld er der store kønsforskelle på forbrug og holdninger. Alder er endvidere en variabel, der i visse tilfælde spiller en rolle for respondenternes forhold til pornografi.

99 procent af de adspurgte drenge og 86 procent af de adspurgte piger angiver at have set pornografi. Flertallet havde set pornografi for første gang i 12-14-årsalderen. Materialet antyder, om end ganske svagt, at dagens 12-14-årige drenge møder pornografien på et tidligere tidspunkt end de 18-20-årige drenge har gjort. Halvdelen af respondenterne er lavfrekvensbrugere, mens en tredjedel er højfrekvensbrugere, dvs. bruger pornografi 'et par gange om ugen' eller 'næsten hver dag'. Forbrugsfrekvensen er kønsspecifik: Drengene udgør langt hovedparten af højfrekvensgruppen, mens pigerne udgør hovedparten af lavfrekvensgruppen. Den primære mediebase for begge køns pornobrug er tv, internet og pornoblade.

Langt over halvdelen af de unge angiver endvidere at de oftest ser porno alene. Alderselementet spiller en rolle for begge køn: Jo yngre drengene er, jo større en andel 'ser oftest porno' sammen med drengevenner, og jo ældre de er, jo større en andel ser det alene. Hos pigerne er tendensen omvendt: jo yngre de er, jo større en andel 'ser oftest porno' alene, jo ældre de er, sammen med andre enten pigevenner eller en partner. Eget

hjem er det sted hovedparten (75%) af respondenter af begge køn angiver, at de oftest ser porno. Dialog med forældre omkring pornografi og pornografibrug er ikke noget, der kendetegner respondentgruppen, idet 4 af 5 angiver ikke at have talt med deres forældre om porno. Selvom henholdsvis 42 procent og 33 procent angiver at have mødt pornografien gennem pop-ups og spam mail, er der tegn på, at de ikke definerer dette som ufrivillig eksponering. Hovedparten af de, der angiver ufrivillig eksponering, er imidlertid piger.

Næsten samtlige respondenter (93%), uanset køn, regner 'billeder af nøgne mennesker, der dyrker sex, og hvor kønsdelene er synlige' som pornografiske. Respondentens køn er ikke afgørende her, men jo yngre drengene er, jo mere tilbøjelige er de til at mene, at nogle af de mere "bløde" kategorier er pornografiske, for eksempel 'sexet tøj', 'nøgne mennesker' og 'billeder af bryster'. Generelt har respondenterne set et bredt udsnit af tilgængelige pornogenerer, dog for langt hovedpartens vedkommende primært de konventionelle hard-core generer: mand/kvinde, gruppesex, to kvinder (pigesex) og oral-/ analsex. På spørgsmålet om hvilken slags pornografi respondenterne 'oftest foretrækker', scorer den heteroseksuelle pornografi (mand/kvinde) højest (38%). Onani er respondenternes primære motiv til at se porno. 40 procent angiver dette som vigtigste grund. Men motiverne er kønsspecifikke. Drengene er tilbøjelige til langt hyppigere at kæde et seksuelt lystpotentiale til deres forbrug end pigerne, der oftest ser det 'af nysgerrighed' eller 'for sjov'.

Respondenternes holdninger til de pornografiske fortællingers skildringer af kønsmagt tegner ikke noget entydigt billede. Men så godt som ingen af respondenterne mener, at kvinder skildres som de, der bestemmer i den pornografiske fortælling. Respondenterne har dog en relativt positiv tilgang til 'hvad pornografien skildrer'. Hovedparten mener, at sex – ifølge pornografien – 'kan dyrkes på mange måder' og 'er dejligt'. Kun ganske få mener, at pornografien giver dels en forsimplet, dels en virkelighedsnær skildring af sex. Kønsforskellene er ikke udprægede på disse svarangivelser. Svarene viser overordnet set at respondenterne har holdninger til, hvad det er for skildringer, pornografien formidler, særligt når der spørges til skildringernes seksualitetsbilleder, men de er mere usikre, når det drejer sig om at vurdere pornografiens kønsbilleder.

Respondenterne forholder sig relativt kritisk til de modeller, der medvirker i pornografi. Mange mener at både de mandlige og de kvindelige

modeller er 'billige' og 'latterlige', og kun et fåtal anser dem for at være 'stjerner'. Det samlede billede viser, at pigerne ser ud til at være mere kritiske i deres vurdering af arbejdet i pornobranchen og af de medvirkende modeller, end drengene er. Over halvdelen af respondenterne mener, at porno er 'lavet til mænd', kun 3 procent mener det er 'lavet til kvinder'. Mange mener endvidere, at porno er 'underholdende'. I den negative ende mener en tredjedel, at pornografi 'kan føre til voldtægt', samt at pornografi er 'ækkelt'. På disse spørgsmål er der igen tale om markante kønsforskelle, idet pigerne tegner sig for de kritiske holdninger, mens drengene er i overtal på de positive vurderinger.

Respondenternes vurderinger af pornografiens påvirkning er ikke entydige, men dog markante hvad angår kønsforskelle. Omkring halvdelen, mener, at pornografi kan 'forbedre sexlivet'. Her er drengene i klart overtal. Cirka en tredjedel mener at pornografien omvendt kan være 'ødelæggende'. Her er pigerne i overtal. Over halvdelen (61%) angiver, at de bliver 'seksuelt ophidset' af at se pornografi, 38 procent angiver at de 'får lyst til at prøve det, de har set'. I disse spørgsmål er drengene i overtal. Pigerne er i overtal hva angår de mere negative vurderinger af pornografiens påvirkninger, eksempelvis 'komplekser over sin krop', 'præstationsangst', 'bliver provokeret', 'mister lysten' osv. Dette skal imidlertid holdes op imod, at pigerne samtidig er mere tilbøjelige end drengene til at markere, at de 'ikke føler sig påvirket overhovedet'.

I forhold til spørgsmålet om pornografiens tilgængelighed og en eventuel iværksættelse af forbud mod den, er billedet relativt entydigt. 87 procent er – uafhængig af køn – enige om, at det ikke volder store problemer, at få fat i pornografisk materiale. Kun ganske få tilkendegiver, at porno 'bør forbydes' (5%). Til gengæld mener over halvdelen (68%), at det er 'ok, at der findes porno, men den bør begrænses'.

3.3.2 *Det islandske studie*

According to the findings in Guðbjörg Hildur Kolbeins' study conducted in Iceland among 323 adolescents of both sexes at the age of 14-18, 96 percent of the male respondents and 88,7 percent of the female respondents have seen pornography. On average, the adolescents were 11,4 years old when they first came across it. Moreover, they consider pornography to be

easily accessible and tend to see it on television, on the Internet or in pornographic magazines.

The findings further reveal a significant relationship between how often the adolescents watch pornographic material and their belief that boys and girls find sex 'more exciting if their partners resist a little first'. Although it was clear to the adolescents that "no means no", it may be claimed that believing that some people find resistance to sex sexually stimulating or arousing is one form of the rape myth that pornographic movies may perpetuate. Also, among the study's respondents, the likelihood of accepting sex between two women increased with increased use of pornography. Lesbian sex is a common theme in pornographic material and it seems safe to say that such scenes have an impact. Neither should it be forgotten that a correlation was found between the use of pornography and the age of first sexual experience, and between the use of pornography and the likelihood of trying sex with multiple partners, which is a common theme in pornographic material.

Respondents who report frequent use of pornography often report that their friends of both sexes use pornography as well. They also report that they consider girls who use pornography to be 'cool' and agree with statements like 'boys talk a lot about pornography' and 'boys compare girls whom they know to porn stars'. Also, frequent users of pornography disagreed with the statements that 'boys find pornography disgusting', 'girls don't like pornography' or 'boys who use pornography are weird'.

Nine out of every ten adolescents in the sample have seen pornographic material and a large number had also been exposed to pornography involuntarily. Pornography had most commonly been viewed on television, on the Internet and in spam mails, and in pornographic magazines. For example, girls reported more often than boys that spam mails and pop-up windows on the Internet was one of the reasons they saw pornography. The most common form of pornography, which the adolescents had seen, were pictures of couples having sex, two women having sex, three play, anal sex, oral sex and orgies. When asked about their own preferences, most adolescents said they preferred seeing pictures of opposite-sex couples having sex. However, quite a few boys preferred seeing two women together – as seen in so many pornographic movies.

The findings showed a clear gender difference regarding the use of pornography. Male respondents use pornography alone at home 'for mastur-

bation' and 'for fun', while female respondents are more likely to watch pornography with friends, either at home or at a friend's place, 'out of curiosity', 'for fun' or because of spam mail and pop-up windows. The girls tend to believe, in greater extent than the boys, that pornography leads to prostitution and rape. Finally a surprisingly high number of the adolescents in the sample, 71 percent, felt that pornography, within certain limitations, should be legalized in Iceland.

The study was an exploratory research project, it did, however, raise the need for further research. A previous study by Kolbeins (2004) has shown that family relationships play an important role in adolescents' choosing of pornography. The present study did not include any measurements of family cohesiveness or family violence. Moreover, it may be claimed that the present study does not really answer any questions about the possible causes of pornography use among adolescents. Furthermore, it is essential to explore the effects of pornography use in more details.

4. Opsummering

4.1. Konkluderende bemærkninger

Med afsæt i forandringerne i pornografiens kulturelle status har dette tværnordiske forskningsprojekt haft til formål at afsøge forbrugsmønstre og holdninger til pornografi, sådan som de kommer til udtryk blandt 14-18-årige unge i de nordiske lande. Spørgsmålet om, hvordan pornografiens udbredelse indvirker på unges ideer om køn, har stået i centrum for afdækningen. Projektet viser som helhed, at billedet er komplekst og svarene langt fra enkle.

Pornografi har vist sig at være et velkendt og debatteret fænomen blandt de nordiske unge, som velvilligt har delagtiggjort forskerteamet i deres omgang med og holdninger til pornografi. De unge bruger pornografi i større eller mindre grad, er genremæssigt velbevandret og forholder sig ganske reflekteret og for en dels vedkommende også ganske kritisk til det, de ser. Samtidig påpeger de, at brug af pornografi har undergået en normalisering i blandt dem, men at det forsat betragtes som mere naturligt for drenge at bruge det end for piger, hvilket blandt andet forklares med det forhold, at pornografi er lavet af mænd for mænd. På trods af den tendens til normalisering, som de unge påpeger, tyder meget på, at de har en ambivalent tilgang til pornografi.

Særligt for drengene gælder det, at den på den ene side fungerer som seksuel inspiration i mere private sammenhænge samtidig med, at den på den anden side bruges som socialt samlingspunkt, hvor den latterliggøres og afvises som forvrængede billeder af, hvad seksualitet er i virkelighedens verden. Denne ambivalens er ikke så udpræget blandt undersøgelsens piger, der trods positive tilkendegivelser alligevel hovedsagelig er de, der formulerer sig kritisk omkring pornografi.

At skelne mellem pornografiens skildringer og virkelighedens verden er noget, de unge af begge køn er ganske formuleret omkring, at de faktisk gør. Det de ser, ædes ikke rådt. Desuden sker det ikke i et socialt og kulturelt vakuum, hvor andre påvirkningsfaktorer, der kan fungere som modspil til pornografiens skildringer, er fraværende. Alligevel viser flere af projektets studier, at skotterne mellem fiktion og virkelighed ikke er fuldstændig vandtætte i de unges dagligliv. Pornografiens kropsidealer fårver på forskellige vis deres ideer om, hvordan kroppe skal se ud – ikke mindst deres egen. Men det gælder for begge køn, at de formulerer sig og agerer komplekst i forhold til problematikken. Drengene er mest tilbøjelige til umiddelbart at afvise, at de føler sig ramt af pornografiens kropsidealer, hvad angår krav til deres egen krop. Alligevel skinner det igennem, at de kan føle sig ramt på spørgsmålet om fx penisstørrelse, hvis pigerne formulerer det som kriterium for valg af partner. For pigernes vedkommende tegner der sig det billede, at de beretter om lav selvtilid i forhold til deres krop forårsaget af pornografiens kropsidealer. Samtidig med, at de i den sociale forhandling med andre unge om krop og køn trækker på soft-core pornografiske kodereferencer, når de iscenesætter sig selv på internettet med henblik på at blive bedømt af unge på deres egen alder.

Et markant træk ved projektets resultater som helhed er de køns-specifikke forskelle i unges forbrug og holdninger til pornografi som kommer til udtryk i samtlige studier. Selvom man i tidligere nordisk ungdomsforskning har påpeget eksistensen af en mere mangfoldig seksualitetskultur, der giver unge af begge køn flere valgmuligheder, og selvom vi kan se tendenser til, at pigerne nærmer sig drengene i forbrug og holdninger til pornografi, må man alligevel på baggrund af nærværende projekt konkludere, at kønnet forsat er på spil. Kønsidentitet udstikker i høj grad rammerne for, hvordan man møder pornografien, hvor meget man bruger den, hvad man bruger den til, hvordan man aflæser dens køns-, magts- og seksualitetsskildringer og potentielle påvirkning, samt hvor kritisk man forholder sig til det man ser. Hvorvidt dette skyldes køns-specifik seksualitetssocialisering, der giver piger og drenge forskellig adgang til at føle, forholde sig til og formulere sig omkring seksuel lyst er vanskeligt at svare på indenfor projektets ramme. Fremtidige studier af både sociologisk og kulturanalytisk karakter, der søger at gå dybere i forklaringerne på, hvorfor disse kønsspecifikke forskelle i tilgangen til

pornografi fortsat er så vitale, vil kunne kvalificere vores indsigt i de seksuelle handlerum, der tegner sig for henholdsvis piger og drenge i den postmoderne seksualitetskultur.

Er kønnet afgørende, er nationalitet det til gengæld ikke. Forskningsprojektet viser, at der ikke findes de store nordiske forskelle på unges forbrug af og holdninger til pornografi. Denne iagttagelse er noget overraskende, al den stund at man på baggrund af lovgivningsmæssige forskelle på tværs af lande samt forskelle i det politiske klima omkring problematikken kunne have forventet større forskelle i de unges besvarelser. Årsagen til fraværet af nationale forskelle kan være, at der parallelt i hele Norden gennem de sidste 40 år, som et resultat af statslig-politiske tiltag samt sociale og kulturelle bevægelser, har etableret sig mere eller mindre identiske seksualitetsdiskurser. Her tænker vi især på spørgsmålet om seksualoplysning i folkeskolerne, adgang til fri abort, frigivelse af p-pillen – i det hele taget en liberalisering af seksualitetskulturen, som i højere grad end vi måske almindeligvis anerkender, har mange identiske træk på tværs af de nordiske landegrænser. De unge informanter og respondenter er med andre ord opdraget og socialiseret indenfor den samme nordiske kulturkreds, hvad angår holdninger til seksualitet, og det har sandsynligvis betydning for, hvor ens deres besvarelser falder ud. En anden årsag til den tværnationale homogenitet i besvarelserne er utvivlsomt internettets globale karakter. Via dette medie har de unge adgang til det samme indhold, på de samme præmisser – noget som bidrager til at gøre lokale forskelle i den enkeltes øvrige miljø mindre eller sgar irrelevante.

På denne baggrund er der god ræson i også i fremtiden at etablere samarbejde på tværs af de nordiske lande. Ikke bare omkring unge og pornografi, men også bredere omkring unge og seksualitet – i forbindelse med forskningsprojekter, og eventuelt også i forbindelse med seksualoplysningskampagner, undervisningstiltag i folkeskolen, udvikling af undervisningsmateriale og lignende.

4.2. Concluding remarks

To address the changes that have taken place in pornography's cultural status, this joint-Nordic research initiative has attempted to map out consumption patterns and attitudes regarding pornography as they are expressed among Nordic young people aged 14 to 18. At the centre of the project has been the issue of the proliferation of pornography and its effects on young people's perceptions about gender. In general, the picture that emerges on the basis of this project is a complex one and offers no easy answers.

Pornography turned out to be a well-known and actively debated phenomenon among Nordic young people, who cooperated willingly with the team of researchers concerning their own relationship to and attitudes toward pornography. Young people consume pornography in varying degrees, are familiar with various genres, and reveal themselves to be fairly reflective and critical in relation to what they see. At the same time, they point out that the consumption of pornography has become more standard, but that it continues to be viewed as more "normal" for boys than for girls. This is explained by saying, among other things, that pornography is after all produced by men and for men. In spite of the tendency toward normalisation, many things indicate that young people's approach to pornography is rather ambivalent. Among boys in particular, pornography works on the one hand as sexual inspiration in more private contexts, while at the same time it functions as a social rallying point, ridiculed and dismissed as containing exaggerated images of what sexuality really is in daily life. This ambivalence is not as marked among the study's girls, who, even when they are somewhat positively inclined toward pornography, express a critical stance toward it.

Distinguishing between pornographic images and the real world is something that young people of both genders are fairly explicit about. They do not swallow what they see whole. Also, pornography does not occur in a social or cultural vacuum, where other factors that influence young people are absent. All the same, many of the studies included in the project show that perceptions of what is fiction and what is true are not entirely watertight in young people's everyday lives. Ideals regarding

physical attractiveness imposed by pornography frequently colour their ideas of how people's bodies ought to look – not least their own. But it is true of both genders that they express themselves and act in complex ways in relation to the problem. Boys are more likely to immediately state that they feel stung by the bodily requirements set by pornography in terms of the demands it places on their own bodies. They feel uncertain about, for example, penis size, worrying that girls use such criteria when choosing a partner. Girls, on the other hand, describe poor body image in relation to the ideal bodies presented in pornographic imagery. At the same time, as young people interact with other young people, they make soft-core pornographic code references with regard to body and gender – for example as they present themselves on the Internet – acutely aware that they are being judged by others their age.

A characteristic feature in the project's findings, and something that emerged in a number of the studies, was the highly gender specific ways in which young people use and view pornography. Even though previous Nordic studies have indicated that a new, more diversified culture of sexuality offers young people of both genders more choice – and even as we see girls approaching boys in their use of and views regarding pornography – it must nevertheless be concluded on the basis of the present project that gender continues to make a difference. Gender identity plays an important role in how young people encounter pornography, to what extent they use and consume it, what it is used for, how they interpret its depictions of gender, power and sexuality and what the potential effect of this is, and how critical they are to the pornography they watch. Whether this is a result of gender-specific socialisation that gives girls and boys different opportunities to feel, view and have attitudes about sexual desire is difficult to answer within the framework of this project. Future studies, in both sociology and cultural analysis, seeking to identify deeper reasons for why gender-specific differences continue to be so pronounced, could help us understand the sexual space in which girls and boys operate and thereby qualify our knowledge of post-modern sexual culture.

While gender is decisive, conversely, nationality is not. The research project identified no significant differences between the Nordic countries in the use of or attitudes toward pornography. This discovery was surprising in that, in light of the differences in legislation as well as in the political climate of each country surrounding the issue of pornography, one might

have expected greater variation in young people's responses. The reason for the absence of national differences may be, that the political initiatives and the social and cultural movements which have affected all of the Nordic countries over the last 40 years, have produced largely identical discourses regarding sexuality. Here, we refer particularly to sex education in schools, access to free abortion, distribution of birth control pills – all in all, a liberalisation of sexual culture, which, perhaps more than we acknowledge, has created a number of identical threads across the borders of the Nordic countries. In other words, in terms of attitudes toward sexuality, our young informants and respondents were brought up and socialised within the same Nordic cultural sphere, and, very probably, this was also significant for their responses. Another reason for the cross-national homogeneity in responses is no doubt the global nature of the Internet. This media allows young people to share the same content, on the same terms – contributing to diminishing local differences or even rendering them irrelevant.

Against this backdrop there is good reason in the future to cooperate across the Nordic countries, not only in terms of youth and pornography, but also more broadly about sexuality and young people, through research projects, but eventually also through sex education campaigns, education initiatives in schools, development of educational materials and so forth.

4.3. Lopuksi

Pornografian asema kulttuurissa on muuttunut huomattavasti. Näiden muutosten arvioimiseksi käynnistettiin tämä yhteispohjoismainen tutkimusprojekti, jonka tarkoituksena on ollut kartoittaa pornografian levinneisyyttä ja siihen asennoitumista pohjoismaisten 14-18-vuotiaiden nuorten keskuudessa. Projektissa on keskitytty arvioimaan pornografian moninaisia ilmenemismuotoja yhteiskunnassa ja niiden vaikutukseen nuoriin ihmisiin ja heidän sukupuolinäkemyksiinsä. Yleisesti ottaen projektin esiintuoma kuva on varsin monisäikeinen, eikä sen havainnollistamiin ongelmiin ole olemassa helppoja vastauksia.

Pornografia osoittautui pohjoismaisille nuorille hyvin tutuksi asiaksi, josta myös keskustellaan paljon. Tutkimukseen osallistuneet nuoret kertoivat avoimesti tutkijaryhmän jäsenille omasta suhteestaan ja asenteis-

taan pornografiaan. Pornografian ilmeneminen ja sen eri lajien tuntemus vaihtelivat nuorten keskuudessa. He pohtivat asiaa paljon ja suhtautuivat näkemäänsä kriittisesti. Samalla he kertoivat pornografian yleistyneen nuorison keskuudessa, mutta että sen käyttöä pidettiin yhä ”normaalimpana” poikien kuin tyttöjen keskuudessa. Nuoret itse selittivät tämän johtuvan mm. siitä, että pornografian tuottajat ovat itse miehiä ja että se on suunnattu nimenomaan miehille. Nuorten mainitsemasta yleistymisuuntauksesta huolimatta moni seikka kertoi heidän suhtautumisensa pornografiaan olevan suhteellisen ambivalenttia. Etenkin pojat katsoivat, että pornografiset materiaalit toimivat henkilökohtaisella tasolla seksuaalisina inspiraation lähteinä, vaikka pornografia julkisemmissä yhteyksissä saattoikin olla sosiaalisesti yhdistävä tekijä, jolle voitiin nauraa ja irvailla ja jonka tarjoamia kuvia pidettiin todellisuudenvastaisina ja liioiteltuina. Vastaavaa ambivalenssia löytyi vähemmän tyttöjen keskuudessa. Joskin he asennoituivat pornografiaan jossain määrin positiivisesti, heidän suhtautumisensa siihen oli kuitenkin kriittistä. Nuoret ilmaisivat selkeästi erottavansa toisistaan pornografiset mielikuvat ja elävän todellisuuden. He eivät siis nielleet nähtyä ”ellaisenaan” Pornografiakaan ei ole ainoa vaikutte, jonka nuoret joutuvat elämässään kohtaamaan. Projektin tutkimuksessa osoitettiin, ettei raja tarun ja todellisuuden välillä ollut aina vedenpitävä ja että pornografian läsnäololla oli omat vaikutuksensa nuorten arkielämässä. Sen asettamat fyysisen viehättävyyden vaatimukset värittivät monin tavoin nuorten käsityksiä siitä, miltä hyvännäköisen ihmisen pitäisi näyttää – he itse mukaan luettuina. Molemmat sukupuolet ilmaisivat itseään ja käyttäytyivät kuitenkin monisäikeisesti suhteessa tähän asiaan. Pojat kertoivat usein, että pornografian asettamat hyvännäköisyyden vaatimukset askarruttivat heitä suhteessa omaan vartaloon, ja kertoivat esimerkiksi peniksen koon aiheuttavan epävarmuutta ja huolta siitä, että tytöt käyttäisivät kokoa kriteerinä valitessaan sopivaa kumppania. Tytöt puolestaan kertoivat huonosta omakuvasta, joka syntyi vertailtaessa omaa vartaloa pornografisiin kuviin. Samalla he kuitenkin kommunikoidessaan muiden nuorten kanssa käyttivät itse soft-core-pornografisia viitteitä omasta vartalostaan ja sukupuolestaan esimerkiksi esitellessään itseään netissä – tietoisina siitä, että muut heidän ikäisensä nuoret arvostelevat ja arvioivat näitä kuvia.

Projektissa ja sen puitteissa tehdyissä tutkimuksissa osoittautui tunnuksenomaiseksi, että erot nuorten suhtautumisessa pornografiaan ja sen

käytössä jakautuivat selkeästi sukupuolen mukaan. Vaikka aiemmissa pohjoismaisissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että seksuaalikulttuuri on sekä moninaistunut että laajentunut tarjoamaan molemmille sukupuolille enemmän vaihtoehtoja, ja että tytöt ovat kirineet poikia kiinni asenteissaan pornografiaan ja sen käytön suhteen, on projektin pohjalta kuitenkin pääteltävä, että sukupuolten välillä on eroja. Sukupuolinen identiteetti määrittää pitkälti miten yksilöt suhtautuvat pornografiaan, missä määrin ja miksi he sitä käyttävät, heidän tulkintansa pornografian välittämistä viesteistä sukupuolesta, vallasta ja seksuaalisuudesta, ja siitä miten se niiden kautta ihmisiin vaikuttaa, sekä miten kriittisesti he näitä asioita tarkastelevat. Projektin puitteissa ei voida varmasti sanoa, juontuvatko erot sukupuolien erilaisesta sosiaalistumisprosessista, jossa tytöt ja pojat saavat erilaiset mahdollisuudet tuntea ja tarkastella seksuaalista halua ja asennoitua siihen. Asiasta kaivataan lisätutkimuksia sosiologian ja kulttuurintutkimuksen aloilla, jotta saamme tarkempaa tietoa sukupuolisesti määrytyvistä eroista ja syvennämme ymmärrystämme postmodernista seksuaalikulttuurista yleensä.

Siinä missä sukupuoli oli keskeinen tekijä, kansallisuus ei sitä ollut. Tutkimuksemme osoitti, että Pohjoismaiden välillä ei ollut merkittäviä eroja pornografian levinneisyydessä tai siihen liittyvissä asenteissa. Tämä on siinä mielessä yllättävä havainto, että Pohjoismaissa on kuitenkin lainsäädännöllisiä sekä myös poliittisessa ilmapiirissä vallitsevia eroja. Tutkijat odottivatkin suurempaa vaihtelevuutta eri maiden nuorten välillä. Yksi selitys maiden välisten erojen puuttumiselle voisi olla, että samat ilmiöt – jotka juontuvat valtiollisista ja poliittisista aloitteista sekä yhteiskunnallisista ja kulttuuriliikkeistä – ovat koskettaneet kaikkia Pohjoismaita viimeisten 40 vuoden aikana, ja tästä seurauksena seksuaalisuutta koskeva diskurssi on kehittynyt kussakin maassa lähes identtisellä tavalla. Tässä viitataan erityisesti kouluissa annettavaan seksuaalivalistukseen, vapaaseen aborttiin ja ehkäisytablettien helppoon saantiin, sekä ylipäänsä seksuaalikulttuurin vapautumiseen, mikä on kenties sittenkin kaikille Pohjoismaille yhteisempää kuin olemme edes itse tiedostaneet. Tutkimukseen osallistuneet nuoret vastaajat ovat siis kasvaneet ja sosiaalistuneet seksuaalisesti samanlaisessa pohjoismaisessa kulttuuriympäristössä, mikä näkyy varmasti merkittävällä tavalla heidän antamisissaan vastauksissa. Toinen syy rajojen poikki ulottuvaan homogeenisyyteen on todennäköisesti Internetin globaalinen luonne. Se antaa nuorille mahdol-

lisuuden käyttää samoja tietoja, samoilla ehdoilla, ja vähentää näin paikalliskulttuurin vaikutusta tai ohittaa sen kokonaan. Tätä taustaa vasten olisi toivottavaa, että Pohjoismaat tekevät tulevaisuudessa yhteistä tutkimustyötä nuorison ja pornografian suhteesta, mutta myös laajemmin nuorista ja seksuaalisuudesta. Lisäksi maiden olisi hyvä yhdessä mm. suunnitella seksuaalivalistuskampanjoita, kouluille suunnattuja seksuaalivalistushankkeita sekä aiheeseen liittyviä valistusmateriaaleja.

Appendix

Møder og arrangementer i projektet

Udover de konkrete nationale forskningsprocesser har aktiviteterne i det to-årige projektføreløb inkluderet en kick-off konference i maj 2004 samt tre arbejdsseminarer for forskergruppen i henholdsvis oktober 2004, september 2005 og september 2006. Der er løbende blevet afleveret og afholdt statusmøder med den nordiske projektgruppe. Projektet vil blive afsluttet med en formidlingskonference d. 19. september 2006, hvor resultaterne fra de enkelte undersøgelser offentliggøres for en bredt indbudt offentlighed.

- ✓ *Kick-off konferencen* havde til formål at indkredse og diskutere problematikken "unge, køn og pornografi" i et nordisk/nationalt perspektiv i en bredt sammensat gruppe af forskere, politikere og praktikere. Endvidere var formålet at få respons på forslag til undersøgelsesdesign udarbejdet til NMR af NIKK og projektlederne Anette Dina Sørensen og Susanne V. Knudsen.
- ✓ *Det første arbejdsseminar* havde til formål at informere projektets forskere om ramme, historik og økonomi i projektet. Det skulle endvidere fungere som igangsættelse af de enkelte projekter og skabe dialogmuligheder mellem forskerne samt mulighed for udveksling af faglige og nationale erfaringer på feltet.
- ✓ *Det andet arbejdsseminar* havde til hovedformål at præsentere status for de igangværende projekter, en diskussion af midlertidige resultater, anvendte metoder og teorier samt udveksling af proceserfaringer og eventuelle problemer.
- ✓ *Det tredje arbejdsseminar* havde til formål at præsentere delprojekternes resultater internt i forskergruppen samt at forberede og koordinere forskernes bidrag ved offentliggørelseskonferencen. I tillæg fik forskerne mulighed for at evaluere deres deltagelse og give feedback til projektets ledelse.

- ✓ *Offentliggørelseskonferencen* henvender sig til politikere, embedsværk, organisationsliv, unge, praktikere, medier og forskere. Det nordiske ungdomspanel inviteres separat. På konferencen præsenteres de enkelte projektresultater, og der afholdes pressemøde. Endvidere afholdes en paneldebat med henblik på en perspektiverende diskussion om fremtidens pornificering i Norden.

Andre aktiviteter i forbindelse med projektet

Anette Dina Sørensen har været involveret i den danske ligestillingsafdelings kampagne "Ung i en herresexet verden". Hun deltog således i planlægningen af en ungdomskonference i november 2005 i København. Sørensen deltog med foredrag på konferencen samt udarbejdede konferencens baggrundsrapport, der henvender sig til lærere, praktikere og forældre. Desuden bistod hun efterfølgende med sparring på udvikling af et debatmagasin om pornografi målrettet unge. Materialet kan rekvireres på: www.lige.dk/publikationer.asp

Anette Dina Sørensen/NIKK deltog i planlægningen og afviklingen af forskningskonferencen "Heterosexual Desire in Gender Equality Discourse – a point of trouble?". Konferencen blev afholdt i Oslo 15.-17. juni 2006, i samarbejde med Senter for kvinne- og kjønnsforskning (SKK), ved Oslo Universitet.

Foredrag, oplæg og debatter i forbindelse med projektet

Sexualiseringen av det offentliga rummet. Anette Dina Sørensen. Høring arrangeret af det svenske Regeringskansliet, Stockholm, 12. maj 2004.

Pornografi og massekultur. Anette Dina Sørensen. Kick-off konference for Unge, køn og pornografi i Norden, Oslo, 24. maj 2004.

Pornografi og massekultur. Anette Dina Sørensen. Konference i Sexekspressen, Danmark, 18. august 2004.

Kønsbilleder i pornografiens massekulturelle mainstreaming. Anette Dina Sørensen. Konferencen "Ung i en pornotid", Hotel Nyborg Strand, Danmark, 2. september 2004.

Pornografiens legalisering – seksualitetens befrielse og kvinders seksuelle frigørelse? Anette Dina Sørensen. Konferencen "Den sexualiserade människan – frigörelse eller exploatering?" Afholdt af det svenske Vetenskapsrådet, Stockholm, 16. november 2004.

De unge og pornificeringen af massekulturen. Anette Dina Sørensen. Fredrikstad Kvinnesaksforening, Norge, 14. april 2005.

Det nordiske pornografiprojekt. Anette Dina Sørensen. Møde med Barne- og familiedepartementet i Norge, NIKK, 26. april 2005.

Pornophication and gender stereotyping in mass culture in Denmark. Anette Dina Sørensen. Gender and Media Conference, Tallinn, 9. juni 2005.

Unge og pornificering af massekulturen. Anette Dina Sørensen. Foredrag holdt for en gruppe danske erhvervskvinder, 4. oktober 2005.

Pornografi og unge. Anette Dina Sørensen. Konferencen "Ung i en herresexet verden", afholdt af Ligestillingsafdelingen i Danmark og Nordisk Ministerråd, København, 1. november 2005.

Pornificering af massekulturen. Anette Dina Sørensen. Nordisk journalistkursus, Nordisk Journalistcenter og NIKK, Tallinn, 23. november 2005.

Ungdom, køn og pornografi på nettet – poststrukturalistiske refleksioner og strategier. Susanne V. Knudsen. Forskningsseminar, Høgskolen i Vestfold, 8. september 2005.

Hvad er pornografi i vore dage? Willy Aagre og Susanne V. Knudsen. Forskningsdagene, Tønsberg, 23. september 2005.

From Sexual Liberation to "Porn-chic" - historical reflections from a Nordic perspective. Anette Dina Sørensen. Forskningskonferencen "Heterosexual Desire in a Gender Equality Discourse – a point of trouble?", 15.-17. juni 2006, Oslo Universitet.

Interviews i forbindelse med projektet

Medvirkende i TV-programmet *Tematirsdag*, Danmarks Radio, 23. august 2005. Anette Dina Sørensen.

Medvirkende i radioprogrammet *Klubværelset*, Danmark Radio P1, 6. september 2005. Anette Dina Sørensen.

Kommentar i *Politiken* om eksisterende viden om unge og pornografi, 17. september 2005. Anette Dina Sørensen.

Interview til *Politiken* om pornografi og unge, 5. november 2005. Anette Dina Sørensen.

Interview til *Aftenposten*, 7. december 2005. Anette Dina Sørensen.

Medvirkende i debatprogrammet *Holmgang*, norsk TV2, 7. december 2005. Anette Dina Sørensen.

Publikationer og notater i projektet

Knudsen, Susanne V. og Sørensen, Anette Dina:
Unge, køn og pornografi, i NIKK magasin nr. 3/2004.

Sørensen, Anette Dina:
Baggrundsrapport udarbejdet til konferencen "Ung i en herresexet verden".
Ligestillingsafdelingen og Nordisk Ministerråd, november 2005.

Sørensen, Anette Dina og Knudsen, Susanne V.:
Statusrapport nr. 1 til Nordisk Ministerråd, for projektet "Unge, køn og pornografi i Norden", april 2005.

Sørensen, Anette Dina og Knudsen, Susanne V.:
Statusrapport nr. 2 til Nordisk Ministerråd, for projektet "Unge, køn og pornografi i Norden", november 2005.

Sørensen, Anette Dina og Knudsen, Susanne V.:
Statusrapport nr. 3 til Nordisk Ministerråd, for projektet "Unge, køn og pornografi i Norden", maj 2006.

Sørensen, Anette Dina og Knudsen, Susanne V.:
Unge, kjønn og pornografi i Norden – Slutrapport.
Nordisk Ministerråd, september 2006.

Unge, kjønn og pornografi i Norden – Medieanalyser.
Nordisk Ministerråd, september 2006.

Unge, kjønn og pornografi i Norden – Kvalitative analyser.
Nordisk Ministerråd, september 2006.

Unge, kjønn og pornografi i Norden – Kvantitative analyser.
Nordisk Ministerråd, september 2006.

Generation XXX – Unge og pornografi. Temanummer af NIKK magasin.
Nordisk institut for kvinde- og kønsforskning, september 2006.

Konference- og mødedeltagelse

Anette Dina Sørensen: "Equal opportunities – for WoMen",
10th Anniversary Seminar of the Nordic Forum, Åbo, Finland,
12.-13. august 2004.

Anette Dina Sørensen, Solveig Bergman: 1. statusmøde i baggrundsgruppen for "Unge, køn og pornografi i Norden", Ligestillings-afdelingen, København, 20. november 2004.

Sørensen, Anette Dina: "Den gode, den onde, den normale",
Nordisk Mandeforskningskonference, Hotel Skogshöjd, Södertälje,
26.- 28. november 2004.

Vigdis Saga Kjørholt, Anette Dina Sørensen:
Redd Barna, Oslo, januar 2005.

Vigdis Saga Kjørholt, Anette Dina Sørensen:
Gender and Media Conference, Tallinn, 9. juni 2005.

Anette Dina Sørensen: Møde på Danmarks Radio ved journalist Anni Pape fra DR-Dokumentar, med repræsentanter fra NRK, YLE, SVT og DR, april 2005.

Anette Dina Sørensen: 2. statusmøde i baggrundsgruppen for "Unge, køn og pornografi i Norden", Ligestillingsafdelingen, København, 27. maj 2005.

Anette Dina Sørensen: Konferenceplanlægningsmøde for konferencen "Ung i en herresexet verden" i Ligestillingsafdelingen, 12. september 2005.

Anette Dina Sørensen: 3. statusmøde i baggrundsgruppen for "Unge, køn og pornografi i Norden", Ligestillingsafdelingen, København, 3. november 2005.

Vigdis Saga Kjørholt, Solveig Bergman, Anette Dina Sørensen: Møde med den norske ligestillingsminister Karita Bekkemellem, Oslo, 7. april 2006.

Vigdis Saga Kjørholt, Anette Dina Sørensen: 4. statusmøde i baggrundsgruppen for "Unge, køn og pornografi i Norden", Ligestillingsafdelingen, 5. maj 2006.